

Modern Kamu Yönetimi İçerisinde Bir Kavram: İyi İdare

A Concept In Modern Public Administration: Good Administration

Deniz ÇİÇEK¹, Hakan ARSLANER²

¹Doktora Öğrencisi, Aydın Adnan
Menderes Üniversitesi,
Türkiye.

Mail: dcicek2103@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-4035-6799>

²Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes
Üniversitesi, Türkiye.

E-Mail: harslaner@adu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-2588-5434>

<https://doi.org/10.58724/assam.1560645>

Özet

Hukuk devletini benimsemiş ülkelerde, son yıllarda özel işletmelerdeki yönetim sistemlerinde yaşanan değişimlerin de etkisiyle kamu sektöründe yönetim anlayışında ciddi değişimler olmaktadır. 20. yüzyılın sonlarında ivme kazanan teknolojinin gelişimi, ekonomilerdeki muazzam büyümeler, toplumların yönetim sistemlerine bakış açısı, ülkeler için bu değişimi aslında bir anlamda da zorunlu kılmaktadır. Kamu yönetimi algısında oluşan bu değişimin temel taşları “yönetişim” ve “iyi idare” kavramları içerisinde yer almaktadır. Demokrasiye ve insan haklarına daha saygılı olan ülkelerde bu kavramların kamu yönetim anlayışında hukuksal olarak ve uygulamada daha hızlı gelişim gösterdiği söylenebilir. Bu çalışmada, “iyi idare” kavramının dünyada, özellikle de Avrupa Birliği ve O’na üye devletlerde hangi hukuk kuralları ile kabul edildiği, OECD’nin tavsiye niteliğindeki iyi idare ilkelerinin neler olduğu, öğretide bu kavramın ve bu kavramın içini dolduran temel ilkelerin önemi üzerinde durulacaktır. Makale, kamu yönetiminin her bir birimi için uygulanabilecek olan iyi idarenin kavramsal olarak açıklanması ve iyi idarenin getirmiş olduğu ilkelerin neleri içerdiğinin, ulusal ve uluslararası literatürden yararlanılarak, tespitini amaçlayan teorik bir çalışma zemini üzerine oturtulmuştur. Bu anlamda, çalışmanın öğretiyeye ciddi bir katkı sağlayacağı ve yapılacak ampirik çalışmalardaki literatür ihtiyacını da gidereceği düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: *Kamu yönetimi, İyi idare, Yönetişim, Demokrasi, Hukuk Devleti*

Abstract

In countries that have adopted the rule of law, there have been serious changes in the understanding of management in the public sector with the effect of the changes in management systems in private enterprises in recent years. In the late 20th century, the development of technology that gained momentum, the tremendous growth in economies, and the perspective of societies on management systems make this change necessary for countries. The cornerstones of this change in the perception of public administration are the concepts of “governance” and “good administration”. In countries that are more respectful to democracy and human rights, it can be said that these concepts have developed more rapidly in the understanding of public administration both legally and in practice. In this study, we will focus on the legal rules under which the concept of “good administration” is accepted in the world, especially in the European Union and its member states, what the OECD’s recommended principles of good administration are, and the importance of this concept and the basic principles that fill this concept in the doctrine. The article is based on a theoretical study that aims to explain the concept of good administration, which can be applied to each unit of public administration, and to determine what the principles of good administration include, by making use of national and international literature. In this sense, it is thought that this study will make a significant contribution to the doctrine and fulfill the need for literature in empirical studies.

Keywords: *Public administration, Good administration, Governance, Democracy, Rule of law*

Makale Türü

Article Type

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş Tarihi

Application Date

03/10/2024

Kabul Tarihi

Admission Date

04/11/2024

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze hemen hemen her şey baş döndürücü bir şekilde değiştiğine göre, ülkelerin yönetim anlayışında da ciddi değişimlerin olduğunu söylemek mümkündür. Teokratik yapılardan daha demokratik yönetim anlayışları da kabul edildikçe, “yönetişim” ve “iyi idare” kavramları, devletin yönetilen topluma bakış açısını değiştirmiş, yönetilenlerin de yönetenlerden beklentilerini artırmıştır. İyi idare kavramının genel kabul görmüş bir tanımı veya sınırları bulunmamakla birlikte bu kavram, ulusal ve uluslararası alanda geniş bir yer tutmuştur. Hukuki açıdan değerlendirildiğinde ise iyi idare kavramının demokratik hukuk devleti ile insan hakları ile sıkı sıkıya bağlantılı bulunmaktadır. Bu yüzden söz konusu kavramlar ve getirdikleri temel ilkelerin sadece toplum yararına değil idareciler açısından da faydalı olduğu söylenebilir.

Birey ile idare arasında tesis edilen idari işlemlere karşı bireyin sahip olduğu hakların ve özgürlüklerin korunmasını sağlamak için uygulanmaya çalışılan iyi idare, idarecilerin yasal gerekliliklere uygun hareket etmesini sağlamak ve vatandaşlara idari organlarla ilişkilerinde güvенеbilecekleri bir kaynak ortaya koymaktadır. Ülkeden ülkeye sınırları ve kapsamı farklılık göstermekle birlikte iyi idare kavramı başta Avrupa ülkeleri olmak üzere iyi idare yasaları ve anayasaları ile hukuksal bir zemine oturtulmaya ve uygulamada da temel ilkelere yer verilmeye çalışılmıştır. İyi idare anlayışının, demokratik yönetim sistemini benimsemiş her ülkenin kabul etmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu anlamda Türkiye'nin de kamu yönetimi anlayışında bu kavramı ve getirdiği temel ilkeleri benimsemesi göz ardı edilemez.

Çalışma; iyi idareyi kavramsal ve tarihsel süreç dâhilinde açıklamayı, uluslararası kuruluşların çalışmalarına yer vermeyi ve yine daha çok uluslararası öğretilerde bu kavramın nasıl ele alındığını tespit etmeyi, iyi idarenin getirmiş olduğu temel ilkelere değinmeyi ve hukuk sistemi ile yönetim anlayışında iyi idareye yer veren, bu konuda ciddi yol kat eden ülkelerden örnekler vermeyi amaçlamaktadır.

2. İYİ İDARE KAVRAMI VE LİTERATÜRDE İYİ İDARE KAVRAMINA GENEL BAKIŞ

Çeşitli sözlük anlamları bulunan idare (yönetim) kavramı etimolojik kökeni Arapça “dönme” anlamındaki -devr (رود) kökünün ifâl bâbı kalıbına dönüştürülmesiyle elde edilen “idârat” (إدارة) sözcüğünden türemiştir. Bu kelime, “yönetme, yönetim, çekip çevirme, döndürme” anlamlarını taşımaktadır (Çolak, 2021: 29). İdare kavramı, İngilizce administer kelimesi, hizmet etmek, yönlendirmek, kontrol etmek ve işleri yönetmek anlamına gelen iki Latince kelime ad + ministrare'nin birleşiminden türetilmiştir. Gerçek anlamıyla idare, basitçe kamu ya da ticari işlerin yönetimi anlamına gelmektedir. Gladden'in başka bir deyişle, idare, istenen amaçlara ulaşmak için maddi ve beşeri kaynakların harekete geçirilmesi ve uygun şekilde kullanılması anlamını taşımaktadır (Naidu, 1996: 3).

Literatürde idare kavramına ek olarak yönetişim⁶ kavramının da kullanıldığı gözlemlenmektedir. Kelime anlamı olarak yönlendirmek anlamına gelen ve Yunanca κυβερνάω (kubernáo) fiilinden türetilmiş olan yönetişim kelimesinin tarihsel kökeni, Antik Yunan'a kadar uzanmaktadır. Bu kelime ilk defa Platon tarafından bir metafor olarak kullanılmıştır (Adding, 2017: 21). Yönetim kavramına isteşlik (karşılıklılık) ekinin ilave edilmesiyle ortaya çıkan yönetişim kavramı, yönetim kavramının ifade ettiği gibi bir kişi veya grubun tek taraflı olarak idare etme biçimini değil, mevcut diğer aktörlerin de yönetme eylemine ortak olmaları sonucunda bu aktörlerin, idare etme eyleminin bir parçası olmalarını ifade etmek üzere kullanılmaktadır (Okçu, 2011: 45). Dünya Bankası, “Yönetişim ve Kalkınma” başlıklı raporunda yönetişim kavramını, bir ülkenin kalkınması için ekonomik ve sosyal kaynaklarının yönetiminde gücün kullanılma şekli olarak

⁶ Yönetişim ile idare (yönetim) kavramları arasındaki fark sonuçları bakımından değil, yöntem ve usul açısından ortaya çıkmaktadır. İyi idare/yönetim ile iyi yönetişim kavramları aynı özü içeren farklı alanlara ait kullanım tercihleridir. Hukuk alanında yapılan çalışmalarda idare (yönetim) kavramının, diğer alanlarda yapılan çalışmalarda ise yönetişim kavramının kullanıldığı ifade edilebilir (Boz vd., 2019: 504).

tanımlamıştır (The World Bank, 1992:1). Jan Kooiman'a göre, yönetim, birbirleriyle etkileşim halinde olan bütün aktörlerin birbirlerine etki etme sürecinde sarf ettikleri çabaların ortak bir neticesi olarak sosyo-politik rejimlerde meydana gelen bir yapıdır (Okçu, 2011: 2).

Küreselleşmeyle birlikte ulusal ve uluslararası otoriteler arasındaki sert geçen rekabetin oluşturduğu baskılar sonucunda idareye yeni roller biçilmiştir. Bu rollerin sonucunda günümüzde artık geleneksel kamu yönetimi yaklaşımı terk edilerek adem-i merkeziyetçiliğin, yatay örgütlenmenin ve uzmanlaşmanın ön plana çıktığı modern kamu yönetimi yaklaşımı tercih edilmektedir. Modern kamu yönetimi anlayışı içerisinde şeffaflık, katılımcılık, hesap ve cevap verebilirlik, hukukun üstünlüğü, etkinlik ve orantılılık gibi gündemde olan değerleri barındırmaktadır (Arslaner & Karaca, 2017: 130). Bu değerlerin oluşumu ise ülkelerin vatandaşlarının hak ve özgürlüklerinin devletin idareleri tarafından inşa edilen işlem ve eylemler karşısında korunmasını sağlamak için idare ve yönetim kavramlarının önüne "iyi" kelimesi eklenerek iyi idare kavramının ya da bireylerin iyi idare edilme hakkının ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. Ulusal mevzuat ve anayasalar tarafından korunan ve çeşitli hakların gerçekleştirilmesi için önemli (Kristjânsdóttir, 2013: 238) yazılı ve yasal olarak bağlayıcı öznel bir temel hak olan iyi idare, idarecilerin yasal gerekliliklere uygun hareket etmesini sağlar ve vatandaşlara idari organlarla ilişkilerinde güvencilebilecekleri bir kaynak ortaya koymaktadır (Kristjânsdóttir, 2013: 242). Günümüzde idare hukukunda bireyin idare karşısında güvenliğini sağladığı bu kaynak, İngilizcesi "right to good administration" olan iyi idare hakkıdır. Fortsakis'e göre, iyi idare uzun süredir var olan bir fikirdir. Kademeli olarak geliştirilen ve çeşitli belgelerde ve Avrupa içtihadında yer alan bu hak artık modern idare hukukunun temel taşlarından birisidir. İyi idare, idari organların mevcut kanun ve yönetmeliklerle kendilerine verilen yetki ve sorumlulukları hakim hukuk anlayışından yararlanarak yasal hükümlerin aşırı katı bir şekilde uygulanmaması anlamına gelmektedir (Fortsakis, 2005: 207).

İyi idare, güvenilirlik, öngörülebilirlik ve hesap verebilirlik yarattığı için ulusal refahın sağlanmasında giderek daha önemli bir faktör olarak görülmektedir. İyi idarenin ülkelerin ekonomik kalkınması için önemli olduğu ve iyi idarenin teşvik edilmesinin daha açık ve demokratik toplumlar yarattığı görülmektedir. İyi idare, üç grup değeri birbirinden ayırabileceğimiz genel bir kavramdır: birinci grup hukukun üstünlüğü ile ilgili değerler, ikinci grup demokrasi ile ilgili değerler ve üçüncü grup ise modern kurumsal ve anayasal değerler grubudur. Bu değerler, iyi idare kavramının daha da geliştirilmesinde kaynak olarak görülmektedir (Adding, 2017: 2). Grzeszczak'a göre, iyi idare, temel sosyal hizmetlerin sağlanması, yaşam standartlarının yükseltilmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılması, kalkınmanın garanti altına alınması, vatandaşların eşit haklara sahip olması, insan kaynaklarının geliştirilmesi, kamunun açıklığı ve şeffaflığı, sosyal güvenlik ve istihdam politikasının güvence altına alınmasının yanı sıra çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgilidir (Grzeszczak,2015: 449-450). Kardos'a göre, iyi idare, sosyal, siyasi ve ekonomik meselelere güvenlik ve öngörülebilirlik getirmek amacıyla hukukun üstünlüğünün desteklenmesi, kamu işlerinde hesap verebilirlik talebi, şeffaflık ve açıklığın teşvik edilmesi çabaları, ademi merkeziyetçilik ve sivil toplumun rolünün artırılmasının temel taşlarından birisidir (Kardos,2012: 1167).

Rieseneder'e göre, iyi idarenin teknik boyutu, devlet hesaplarının şeffaflığı, kamu kaynakları yönetiminin etkinliği ve özel sektör faaliyetleri için düzenleyici ortamın istikrarının sağlanmasıdır. Sosyal boyutu, demokratik kurumların ve toplum genelinde hoşgörünün tanımlanması ve teşvik edilmesidir. Siyasi boyutu ise hükümetin meşruiyeti, hükümetin siyasi unsurlarının hesap verebilirliği ve insan hakları ile hukukun üstünlüğüne saygıdır (Rieseneder,2008 :28). Ardielli'ye göre ise tarafsız ve hızlı yargılama, şeffaf kamu kurumları, kaynakların merkezden yerel düzeye aktarılması, kamu politikalarının müzakere edilmesinde vatandaşların katılımı, yönetsel özerkliğin artırılması ve özel sektörün gelişimine izin verilmesi gibi politikalar iyi idare kavramının temel unsurlarını oluşturmaktadır (Ardielli, 2019:213).

Tablo 1: Bazı Akademik Çalışmalara Göre İyi İdare Kavramının Tanımları

Açıklama	Kaynak
İyi idare, ulusal devletlerin başarılı ekonomik ve idari reform süreçlerini kolaylaştırmak için bir gerekliliktir.	Haldenwang, 2004: 420

İyi idare, Avrupa Konseyi ülkelerinin ulaşılması ve sürdürülmesi gereken bir amacdır. Kaliteli, açık, şeffaf ve anlaşılabilir mevzuatın yansıtılmasını kapsar ve katılımcı demokrasi ilkesine ve de bireylerin haklarının korunmasına dayanır.	Ardielli, 2019: 213
İyi idare, devlet ve vatandaşlar arasındaki aktif ve üretken iş birliğidir. İyi idarenin amacı, kamu yararını en üst düzeye çıkarmak için farklı sistem ve ilişkilerin gücü aracılığıyla vatandaşların faaliyetlerini yönlendirmek, yönetmek ve düzenlemektir.	Keping, 2018:3
İyi idare, bir ulusun işlerinin geliştirilmesi ve yönetilmesinde ulaşılabilecek en yüksek seviyedir. Kavram, genel olarak ekonomik büyümeye, insani kalkınmaya ve sosyal adalete katkıda bulunması bakımından bir amaca yönelik bir araç olarak da görülebilir.	Agere, 2000: 5
İyi idare, kamu otoritesi ve idaresinin açıklığı ve şeffaflığı olarak tanımlanan demokratikleşmenin yanı sıra vatandaşların, hükümet ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine dahil edilebilmesidir. İyi idare, kamu müdahalelerinin gerçek sosyal ihtiyaçlara göre ayarlanması anlamına da gelebilir. Birincil sosyal hizmetlerin sağlanması, yaşam standartlarının yükseltilmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılması, sosyal güvenlik ve istihdam politikasının güvence altına alınması gibi.	Grzeszczak,2015:451
İyi idare, işkence görmeme, keyfi olarak hapsedilmeme ve yargısız infaz edilmeme gibi yaşam bütünlüğü hakları olarak temel insan haklarının korunmasının unsurlarından biridir.	Zanger, 2000: 297
İyi idare, demokratik bir siyasi kültür içinde örgütlenmiş ve etkin idari teşkilatlara sahip bir hükümet ve özellikle ekonomik alanda doğru politikalar anlamına gelmektedir. Bu politikalar genellikle ticaretin serbestleştirilmesi, devlet işletmelerinin özelleştirilmesi ve eğitim ve sağlık alanındaki kamu harcamaları gibi politikaları içermektedir.	Smith,2007: 4
İyi idare, insani, doğal, ekonomik ve mali kaynakların eşitlikçi ve sürdürülebilir kalkınma amaçları doğrultusunda şeffaf ve hesap verebilir bir şekilde yönetilmesidir.	Cotonou Ortaklık Anlaşması, Mad. 9.3
İdare kavramı, kamu ve özel kurumlarda idari, ekonomik ve siyasi otoritenin ortak kullanımı olarak tanımlanmaktadır. Bu kavramın bir diğer tanımı ise bir ülkeyi veya kuruluşu yönetme sürecidir. Esasen iyi idare (yönetim), insanlar arasındaki ilişkileri, çevreleri bağlamında birbirleriyle etkileşim kurma biçimlerini ve bu etkileşimlere rehberlik etmek üzere oluşturulan ilke, kural ve normları tanımlar.	Turton vd., 2007: 7

Kaynak: Tablo, yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıda görüldüğü üzere, iyi idare kavramının genel kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır. İyi idarenin normatif yönünün bulunması ve idealize edilmiş sistemler bütünü içerisinde barındırması sonucunda farklı ulusal otoriteler, uluslararası kuruluşlar ve hatta farklı disiplinler tarafından bu kavramın, birbirinden ayrı kapsamlarda yorumlanmasına neden olmuştur. Bireyler açısından bakıldığında ise iyi idare edilme ya da iyi yönetilme hakkı, son zamanlarda özellikle siyaset bilimi, kamu yönetimi ve kalkınma yönetiminde ortaya konulan ve kamu sektörü reformunu yansıtan bir temel haktır.

İyi idarenin neleri kapsadığına dair net ve iyi tanımlanmış bir tanımın olmamasının yarattığı takdir alanı, kullanıcıların kendi parametrelerini seçmelerine ve belirlemelerine olanak tanımıştır. Kavramın tanımındaki bu boşluklar nedeniyle, Batılı kreditor hükümetler ve uluslararası finans kuruluşları, bir dizi gelişmekte olan ülkelerde reform yapılması için baskıları artırmıştır. 1980'lerden itibaren, borçların hafifletilmesi ve yeni kredilerin sağlanması için sıkı ekonomik koşullar belirlenmiştir. Daha sonra bu koşullar şeffaf yönetim, insan haklarının korunması, demokrasinin yeniden tesis edilmesi ve kamu hizmetlerinde reform yapılmasını da içerecek şekilde genişletilmiştir (Agere, 2000:4).

Kesin bir kombinasyona sahip olmasa da iyi idare, Dünya Bankası tarafından yürütülen Dünya Yönetişim Göstergeleri (World Governance Indicators- WGI)⁷ isimli raporda belirtilen ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu, hükümetin etkinliği, düzenleyici kalite, hukukun üstünlüğü ve yolsuzluğun kontrolü şeklinde altı toplu gösterge temelinde ülkelerin performansları değerlendirilmektedir. Bu toplu göstergeler, sanayi ve gelişmekte olan ülkelerdeki çok sayıda işletme, vatandaş ve uzman anket katılımcılarının görüşlerini bir araya getirmektedir. Bu görüşler, çeşitli anket enstitüleri, sivil toplum örgütleri, uluslararası kuruluşlar ve özel sektör firmaları tarafından üretilen 30'dan fazla ayrı veri kaynağına dayanmaktadır (Ardielli, 2019: 216). Yapılan araştırmaların objektif ve güncel olması adına her yıl her ülke için veriler yenilenmektedir (Özer vd., 2020: 33). Aşağıda, söz konusu, bu altı adet göstergelerin içeriğinin neleri kapsadığı açıklanmıştır.

Tablo 2: İyi İdarenin (Yönetimin) Dünya Çapında Göstergeleri (WGI) ve Açıklamaları

Birleştirilmiş Gösterge	Karakteristik Özellikleri
İfade Özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik	Bu gösterge, demokrasiyi siyasi süreç, sivil özgürlükler, siyasi haklar ve medyanın bağımsızlığı şeklindeki özellikler kapsamında değerlendirir. Bir ülkenin vatandaşlarının hükümetlerini seçme sürecine ne ölçüde katılabildiklerinin yanı sıra ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü ve özgür bir medyanın varlığına ilişkin algıları ölçmektedir.
Siyasi İstikrar ve Şiddetin Yokluğu	Bu gösterge, terörizm tehdide de dahil olmak üzere bir hükümetin otoritesinin istikrarsızlaştırılması olasılığını değerlendirmektedir. Hükümetin siyasi amaçlı şiddet ve anayasaya aykırı yollarla devrilmesi olasılığına ilişkin algıları ölçmektedir.
Hükümet Etkinliği	Bu gösterge içerisinde kaliteli kamu hizmetlerinin sağlanması, bürokrasinin kalitesi, görevlilerin yetkinliği, yetkililerin siyasi baskılardan bağımsızlığı ve hükümetin ilan edilen politikaları uygulamadaki güvenilirliği yer almaktadır.
Düzenleyici Kalite	Bu gösterge, hükümet politikalarını, piyasaların işleyişini bozan müdahaleler ve dış ticaret ve de iş dünyasındaki aşırı düzenlemeler açısından değerlendirmektedir. Hükümetin özel sektörün gelişimine izin veren ve teşvik eden sağlam politikalar ve düzenlemeler oluşturma ve uygulama becerisine ilişkin algıları değerlendirmektedir.
Hukukun Üstünlüğü	Bu gösterge, hukuk sisteminin kalitesi, toplum kurallarına duyulan güven ve bu kurallara duyulan saygının derecesi ile ilgilenebilir. Şiddet içeren ve içermeyen suçların işlenme sıklığı, mahkeme kararlarının etkinliği, idari işlem ihmallerine karşı dava açılmasına ilişkin kurallar, polisin ve mahkemelerin kalitesi ve suç ve şiddet olasılığı gibi unsurlar üzerinde durur.
Yolsuzluğun Kontrolü	Bu gösterge, yolsuzluk algısını ölçmektedir. Kamu gücünün özel çıkarlar için ne ölçüde kullanıldığına ilişkin algıları değerlendirilmektedir.

Kaynak: Kaufmann vd., 2011: 213; Ardielli, 2019: 219.

1980'li yıllarda kamu hizmeti reformlarının neo-liberal teoriye dayanması sonucunda popüler hale gelen deregülasyon⁸ politikalarını ve Tiebout modelinin özüne uygun olarak, toplumsal refahın sağlanması için kamu politikalarının merkezileşmesine karşın adem-i merkezileşmeyi savunan

⁷ Daniel Kaufmann (Doğal Kaynak Yönetim Enstitüsü ve Brookings Enstitüsü) ve Aart Kraay (Dünya Bankası Kalkınma Araştırma Grubu) tarafından 1999 yılında başlatılan bir araştırma veri setidir. Ayrıca bkz. Kaufmann vd., 2011: 221.

⁸ Deregülasyon, temelinde özelleştirmenin yer aldığı piyasalardaki serbestleşmeyi ifade eden bir terimdir (Güngör, 2017: 13).

(Mazzaferro & Zanardi, 2008:63), bir ekonominin hizmetlere ve üretime dayalı modern, teknolojik olarak gelişmiş bir ekonomiye doğru yapısal dönüşüm sürecini temsil eden iktisadi kalkınmayı amaçlayan (Naudé, 2008: 18) ve var olan tüm sistemin merkezine hukukun üstünlüğünü yerleştiren iyi idarenin WGI göstergelerinin "de facto"⁹ ve "de jure"¹⁰ 10şeklinde değerlendirilmesi de söz konusudur. Bu kapsamda, WGI göstergelerinde reel olarak ortaya konulan istatistiki veriler genellikle de jure niteliğini taşımaktadır. Buna karşın, de facto niteliği taşıyan göstergeler ise ülkelerin iyi idare kapsamında yapısal değişimini ve gerçek kalitesini ortaya koymaktadır (Özer vd., 2020: 33).

3. İYİ İDARE KAVRAMINA GİDEN YOL VE AVRUPA HUKUKU KAPSAMINDA İYİ İDARE

İyi bir idare arayışı çok eski dönemlere kadar uzanmaktadır. İşe yarayan bir yönetim sistemi arayışı, hükümet fikrinin kendisi kadar eskidir. Çağlar boyunca yönetim ve iyi terimlerinin tanımlanmasına yönelik kayda değer çabalara rağmen bu terimler hem anlaşılması zor hem de tartışmalı olmaya devam etmektedir (Curtin & Dekker, 2005: 3). Tarihten günümüze değin süregelen süreç içerisinde iyi idare kavramının ortaya çıkmasına katkıda bulunan ekonomik, hukuki, mali ve sosyal ve hatta teknolojik birçok gerekçe bulunmaktadır. Örneğin, 1970'li yıllarda yaşanan arz şokları sonrasında ortaya çıkan durgunluğun görece şiddeti ve enflasyonist karakteri Keynesyen iktisat politikalarının ve müdahaleci devlet anlayışının sonunun gelmesine sebep olmuştur. Bu durum sonucunda klasik refah devleti anlayışı yerini küreselleşme ve refah devletinin yeniden yapılanması sürecine bırakmıştır. Söz konusu bu süreç, iyi idare kavramının ortaya çıkışındaki ekonomik nedendir (Haberler, 1986:52; Boz vd.,2019:500).

Avrupa hukuku kapsamında iyi idarenin gelişimine bakıldığında ise Avrupa konseyi, idare hukuku alanındaki çalışmalarına 1977 yılında idari makamların eylemleriyle ilgili olarak bireyin korunmasına ilişkin ilk kararını yayınlamaya başlamıştır.¹¹ Belgenin ideolojik temeli kamu idari faaliyetlerinin giderek artan önemi idi. Kamu makamları, kanun ve düzeni korumak gibi geleneksel görevlerinin yanı sıra vatandaşların refahını sağlamayı ve toplumun sosyal ve fiziksel koşullarını geliştirmeyi amaçlayan çok çeşitli eylemlerle giderek daha fazla meşgul olmaya başlamışlardır. Bu gelişme, bireyin idari prosedürlerden daha sık etkilenmesi sonucunu doğurmuştur. Sonuç olarak, çeşitli devletlerde vatandaş ile idari makamlar arasındaki ilişkilerde adaleti sağlayacak kuralların benimsenmesi amacıyla, bireyin idare karşısındaki konumunun iyileştirilmesi için çaba sarf edilmiştir (Péter & Szedf, 2008: 2).

Kamu gücünün bireyin sahip olduğu hak ve özgürlükleri ihlal etmeden, adil, açık ve nesnel bir şekilde kullanılmasını ifade eden iyi idareye ilişkin olarak, Roma Antlaşması'nın 253. ve 255. maddelerinde ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın (ABTHŞ) 41. maddesinde düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemeler ile birlikte Bakanlar Komitesi tarafından 28 Eylül 1977 tarihinde kabul edilen 77(31) sayılı karar Avrupa Birliği'nin temel prensipleri haline gelmiştir. Bu prensipler, idare açısından idari kararları iyi yönetme yükümlülüğü ve bireyler açısından ise iyi idare edilme ya da iyi yönetilme hakkını doğurmuştur (Boz vd., 2019: 504-505). Aşağıda Avrupa Birliği hukuku kapsamında iyi idare kavramının gelişim süreci aşamalı olarak tarih kronolojisi itibariyle açıklanmıştır.

3.1. İyi Yönetim Beyaz Kitabı

Avrupa Toplulukları Komisyonu tarafından Temmuz 2001'de yayınlanan, Avrupa Yönetişimine ilişkin Beyaz Kitap, dikkatleri Avrupa Birliği'nde iyi idare kavramına odaklamıştır (Atkinson, 2002: 782; Grzeszczak,2015: 450). Beyaz Kitap iyi idareyi¹² açıklık, katılımcılık, hesap verebilirlik, etkinlik ve tutarlılık açısından Avrupa düzeyinde yetkilerin kullanılma biçimini etkileyen

⁹ De facto: Gerçekte, uygulamada, pratikte ya da fiilen anlamına gelmektedir.

¹⁰ De jure: Yasal ya da hukuki olarak anlamına gelmektedir.

¹¹ İdari makamların eylemleriyle ilgili olarak bireyin korunmasına ilişkin Karar (77) 31 (Bakanlar Komitesi tarafından 28 Eylül 1977 tarihinde 275. Bakanlar Vekilleri toplantısında kabul edilmiştir).

¹² Avrupa Toplulukları Komisyonu (CEC), 2001, s.8, dipnot 1, iyi idare hakkında daha fazla tartışma için bkz. s. 10-11.

kurallar şeklinde tanımlamaktadır. Beyaz Kitap, iyi idare kavramını ele alan ilk sistematik girişimi temsil etmektedir (Curtin & Dekker, 2005: 5).

Hükümetten ziyade idareye vurgu yapan Beyaz Kitap'ın önerilerinin merkezinde iyi idare kavramı yer almaktadır, ancak iyi normatif bir kavramdır ve doğası gereği tartışmaya açıktır (Stoker, 1998: 18). Bu sebeple, en büyük başarılarından biri iyi yönetim ve daha iyi politika oluşturma fikirlerini Avrupa gündemine taşımak olan Beyaz Kitap, komisyonun iyi idare vurgusu içinde bölgesel, yerel ve kentsel yönetimlere, gönüllü kuruluşlara ve vatandaşlara demokrasi, yetki ikamesi ve etkinlik konularında Avrupa çapında daha fazla katılımları için potansiyel sunmuştur (Sloat, 2003: 134; Grzeszczak, 2015: 450). Avrupa Toplulukları Komisyonu'na göre, Avrupa Yönetişimine ilişkin Beyaz Kitap, şeffaflık ve daha iyi düzenlemeye ilişkin önceki çalışmaları bütünleştirmeyi ve bunlara yeni bir hedef kazandırmayı sağlamıştır. Buna göre, Beyaz Kitap, iki yönlü bir yaklaşım izlemektedir: İlk olarak, Komisyon'un doğrudan başlatacağı bir dizi eylemi duyurmakta ve ikinci olarak, diğer AB kurumlarına, ulusal hükümetlere ve özel aktörlere Avrupa yönetişiminin iyileştirilmesine olası katkıları konusunda önerilerde bulunmaktadır. Diğer bir deyişle Beyaz Kitap, Komisyon bünyesinde gelecekte yapılacak reformlar için bir taahhüt olan daha iyi idare konusunda Birlik çapında bir tartışmaya öncülük etme girişimini oluşturmaktadır (Lehmann, 2002: 10-11). Sonuç olarak, iyi idare ve kurumsal reform tartışmalarını içerisinde barındıran Beyaz Kitap, Avrupalı zihinleri gerçek reformlara odaklayacak raporlar sunmuş olsa da vatandaşların iyi idare edilebilme hakkı üzerinde tatmin edici cevaplar bulamamıştır (Sloat, 2003: 134).

3.2. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı (ABTHŞ)

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın kabulü yönündeki çaba ilk olarak 1999 yılında başlamıştır (Metin, 2002: 41). Köln'de 4 Haziran 1999 tarihinde toplanan Avrupa Konseyi, Birlik düzeyinde geçerli olan temel hakların bir Şartta birleştirilmesini ve böylece daha belirgin hale getirilmesini istemiştir (Durâ & Mititelu, 2013: 123). Köln Zirvesinde gerçekleştirilen Komisyon toplantısında Temel Haklar Şartı'nda yer alacak hakların belirlenmesinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), üye devletlerdeki ortak anayasal gelenekler, Avrupa Sosyal Şartı ve İşçilerin Sosyal Haklarına Dair Topluluk Şartı şeklinde söz konusu bu dört kaynaktan yararlanılmıştır (Metin, 2002: 41). Bu bağlamda oluşturulan Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, Fransa'nın Nice kentinde bir antlaşma olarak yayınlanmış, 10 Aralık 2000 tarihinde Avrupa Birliği'nin 15 devlet ve hükümet lideri tarafından kabul edilmiş ve Şubat 2001 tarihinde Nice kentinde toplanan Avrupa Konseyi Oturumu sırasında imzalanmıştır. Nice Zirvesi'nde kabul edilerek resmîyet kazanan Avrupa Temel Haklar Şartı, Maastricht Antlaşması ve Amsterdam Antlaşması gibi diğer Antlaşmalarla birlikte insan haklarına ilişkin anayasal bir belgeyi temsil etmektedir (Durâ & Mititelu, 2013: 123). AB topluluğunun meşruiyetini güçlendiren Şartın ilan edilmesiyle birlikte temel haklar, görünür hale gelmiştir.

Şart, bir yandan medeni ve siyasi haklar ile diğer yandan temel ekonomik ve sosyal haklar arasında şimdiye kadar Avrupa belgelerinde ve uluslararası belgelerde tespit edilen ayrımı sürdürmemiştir. Şart, insan onuru (human dignity), özgürlükler (freedoms), eşitlik (equality), dayanışma (solidarity), vatandaşlık ve doğruluk (citizenship and righteousness) gibi hak ve özgürlükleri temel ilkeler etrafında bir araya getirmiştir (Teresa & Bazo, 2008: 34). Üstünlerin hukukundan ziyade hukukun üstünlüğünü savunan ve kozmopolit bir yapıya sahip olan AB vatandaşlarının temel haklarını ve de AB'nin yurttaşlarına karşı yükümlülüklerini ele alan (Boz vd., 2019: 506) Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 41. maddesinde iyi idare hakkı bulunmaktadır. İyi idare hakkı, AB Temel Haklar Şartı'nın V. Bölümünde sıralanan vatandaş hakları arasında yer almaktadır (Kristjânsdóttir, 2013: 242). Buna göre, Madde 41(1), "Herkes, işlerinin Birliğin kurumları ve organları tarafından tarafsız ve adil bir şekilde ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir".¹³ İkinci fıkra olan 41(2) hükümlerine göre bu hak, "Herkesin kendisini olumsuz şekilde etkileyebilecek herhangi bir işlemin yapılmasından önce görüşlerinin dinlenmesini isteme hakkını, idarenin kararları konusunda gerekçe gösterme yükümlülüğünü" içermektedir.¹⁴

¹³ European Union Charter of Fundamental Rights art. 41 (1)

¹⁴ European Union Charter of Fundamental Rights art. 41(2)

AB temel haklar Şartı'nın çeşitli idari kuralları içeren bir şemsiye hükmünde olan 41. maddesi, iyi idareyi temel bir hak olarak ortaya koymaktadır. Bu madde, bireylerin iyi idareye ilişkin öznel haklarının bir beyanı niteliğindedir. Buna göre, iyi idare, diğer hakların gerçekleştirilmesinde bir faktör olmakla sınırlı değildir. Diğer haklara açılan bir kapı değil, kendi içinde bir amaçtır (Kristjânsdóttir, 2013: 238). Bununla birlikte, iyi idarenin ne amacı ne de içeriği idare hukuku için yenidir. Madde 41'in yenilikçi değeri, diğer hususların yanı sıra iyi idareyi öznel bir hak olarak ilan etmesinden kaynaklanmaktadır (Kristjânsdóttir, 2013: 242).

Hukukun üstünlüğüne bağlı her modern demokratik yönetim sistemi tarafından yaygın olarak tanınan medeni hukuk normları olarak idari kurallar, idari organlar ve bireyler arasındaki iletişimi düzenleyen maddi hukuk kurallarıdır (Kanska, 2004: 301; Kristjânsdóttir, 2013: 242). İdari usul, idari organın vatandaşlarla doğrudan karşılaştığı özel bir hukuk alanı olduğundan, her şekilde ortak bir Avrupa düzenlemesi gerektirmiştir. Sonuç olarak, bu idare hukuku içerisinde yer alan davalar vatandaşların temel haklarının zedelenmesi tehlikesini taşımaktadır ki bunun anayasal bir devlette meydana gelmesi hiçbir şekilde arzu edilen bir durum değildir (Péter & Szedf, 2008:1). Bu açıdan, usule ilişkin bir karaktere sahip olan 41. maddede açıklanan iyi idare, Şart'ta belirtilen diğer subjektif haklar gibi vatandaşlar tarafından kamu makamlarıyla olan ilişkilerinde dayanak olarak kullanılmaktadır (Kanska, 2004: 300-301).

3.3. Avrupa Doğru İdari Davranış Kanunu

Avrupa Birliği hukuk düzeni kapsamında gerçekleştirilecek yasal düzenlemelerin kabulü sürecinde, Birliğin üç ana organı olan AB Konseyi, AB Parlamentosu ve AB Komisyonu tarafından hazırlanan mevzuat tekliflerinin Temel Haklar Şartı'nda yer alan hak, özgürlükler ve ilkelere uygun olması gerekmektedir (Alyanak, 2002: 286). Buna göre, 6 Eylül 2001 tarihinde Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği kurum ve kuruluşlarının uymaları gereken İyi İdari Davranış Kurallarını onaylayan bir kararı kabul etmiştir. Fikir, ilk olarak 1998 yılında Roy Perry Mep15 tarafından ortaya atılmıştır. Avrupa Ombudsmanı¹⁶, kendi inisiyatifiyle yürüttüğü bir soruşturmanın ardından metni hazırlamış ve özel bir rapor olarak Avrupa Parlamentosu'na sunmuştur. Dolayısıyla, Parlamento'nun Kurallara ilişkin kararı, Avrupa Ombudsmanının önerisine dayanmaktadır (Söderman, 2002: 3).

4. İYİ İDARE İLKELERİ

Amacı, ortak mirasları olan idealleri ve ilkeleri korumak, gerçekleştirmek ve ekonomik ve sosyal ilerlemelerini kolaylaştırmak amacıyla üyeleri arasında daha büyük bir birlik sağlamak olan Avrupa Komisyonu (Péter & Szedf, 2008: 1) tarafından hazırlanan İyi Yönetim Beyaz Kitabı'nda iyi idare ilkeleri, açıklık/şeffaflık, katılımcılık, hesap verebilirlik, etkinlik ve tutarlılık olarak beş ilke altında toplanmıştır. Buna göre, iyi idare, uygun ve tutarlı, açık, kolay anlaşılır ve erişilebilir olması gereken mevzuatın kalitesiyle sağlanmalıdır. Bu temelde, Avrupa Konseyi, üye devletlerin hükümetlerine, iyi idare hakkının gerekliliklerinin güçlendirileceği genel bir yasal araçla, hukukun üstünlüğünün sağlandığı ve demokrasi ilkeleri çerçevesinde ve verimlilik, etkinlik ve kamu makamlarının örgütlenmesi yoluyla iyi idareyi teşvik etmelerini tavsiye etmektedir (Péter & Szedf, 2008: 4).

Bununla birlikte, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin İyi İdare Konusunda Üye Devletlere CM/REC (2007)7 Sayılı Tavsiye Kararı'nda iyi idare ilkeleri düzenlenmiştir. Bu ilkeler, yasallık (kanunilik), eşitlik (ayrımcılık), tarafsızlık, orantılılık (ölçülülük), hukuki kesinlik (belirlilik), makul süre içerisinde faaliyette bulunma, katılımcılık ilkesi, dinlenilme hakkı, mahremiyete saygı ve açıklık ilkeleridir (Karahanoğulları, 2007: 5-7). İyi idare kavramı normatif bir kavram olduğu için iyi idare ilkeleri de yukarıdaki kaynaklar arasında görüldüğü üzere farklılık gösterebilmektedir. Daha doğrusu iyi idare kavramı bir idealize edilmiş kamu yönetimi ve bireyin insan haklarına yakışır bir muameleye

¹⁵ Roy Perry Map: 1994-2004 yılları arasında Avrupa Parlamentosu üyesi olan Perry, Avrupa Parlamentosu Dilekçeler Komitesi Raportörüdür.

¹⁶ Avrupa Ombudsmanı, AT Antlaşması'nın 195. maddesi ve Ombudsman Tüzüğü uyarınca, Birlik kurum ve organlarının faaliyetlerinde olası kötü yönetim vakalarını araştırmaktadır. Ombudsmanın, Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanan, kötü yönetim tanımı şu şekildedir: "Kötü yönetim, bir kamu kurumunun kendisini bağlayan bir kural ya da ilkeye uygun hareket etmemesini ifade etmektedir".

tâbi tutulduğu ve aynı zamanda şeffaf bir idareyi oluşturduğu için birbirinden farklı kaynaklarda ilkeler genişletilerek söz konusu iyi idarenin kapsamı içerisine alınmıştır. Bu yüzden, aşağıda iyi idare ilkelerinden sadece bazıları açıklanmıştır.

4.1. Hukukun Üstünlüğü

Tarihten günümüze değin toplumlar için tek bir hukuk düzeninden bahsetmek mümkün değildir. Hukuk düzeni, insan hayatındaki tüm gelişmeler doğrultusunda sürekli olarak devinim geçiren bir dinamizmi içermektedir. Buna bağlı olarak, hukuk düzeni her geçen gün yeniden yorumlanmakta, genişlemekte ve sınır ötesine ulaşmaktadır. Bununla birlikte, tüm toplumlarda, sürekli düzen, barış ve adalet arayışı söz konusudur. Bu arayışın merkezinde de hukuk kuralları bir araç olarak kullanılmaktadır. Hukuk kuralları içerisinde yaşamak toplum bireylerinin daha iyi yaşam koşullarına sahip olmasını sağlamaktadır. Buna göre, özgürlük ve zenginliği arayan bir toplum aynı zamanda hukukun üstünlüğünü de aramaktadır. Bu anlamda, hukukun üstünlüğünün olduğu toplumlarda, yönetim ile yönetilenler arasındaki hiyerarşik ilişkide yönetimin keyfilğine karşı vatandaşların hak ve özgürlükleri hukuksal olarak güvence altında tutulmaktadır. Böylece vatandaşın hak ve özgürlükleri yönetenlerin insafına ya da takdirine bırakılmamış olacaktır (Gözlügöl, 2013:1430).

Hukukun üstünlüğü ya da hukuk devleti ilkesi, devletin hukukla bağlı olmasını ve hukukun ülkedeki var olan tüm sistemlere yayılma yetkisinin yüksekliğini ifade etmektedir. Hukukun üstünlüğü ilkesine göre, devlet, bütün eylem ve faaliyetlerini hukuki usuller ve hukuk normları çerçevesinde gerçekleştirmektedir (Uygun, 2022: 522). Avrupa Konseyi Statüsü, hukukun üstünlüğü ilkesini, vatandaşların bireysel ve siyasi özgürlüklerinin yanı sıra demokrasi kavramının hakkını teslim eden unsurlardan biri olarak tanımlamıştır. Bu unsurların kaynağını da her ulusal halkın kendilerine özgü biriktirdiği ortak mirasını oluşturan manevi ve ahlaki değerler olduğunu açıklamıştır (Duymaz, 2018: 3).

Fransızca *État de droit* ve Almanca *Rechtsstaat* kavramı ile kullanılan ve Türkçeye hukukun hükümlerliliği ya da hukukun üstünlüğü veyahut hukuk devleti şeklinde çevrilen bu ilke, farklı devlet yaklaşımlarına sahip ulusal otoritelerinin ortak bir ürünün veya sağduyunun sesi olarak karşılanmaktadır (Uygun, 2022: 522-523). İngiliz anayasa hukukunda *Rule of law*, Alman hukukçuları tarafından bir devlet teorisi olarak hukuk devleti anlamında kullanılan *Rechtsstaat* ve Fransız anayasa hukukuna giren *État de droit* kavramları anlam bakımından farklı küçük nüanslar içerse de kamunun egemenlik gücünün hukuka tabi olması ve mahkemelerin hür ve vicdani kararlar çerçevesinde hareket etmesi etrafında şekillenen ve pozitif hukukta kullanılan kavramlar halini almıştır (Duymaz, 2018: 2).

Günümüz yüzyılında uluslararası hukukta ve ulusal birçok anayasada baskın bir politik söylem ve hukuki bir ilke olarak yükselişe geçen hukukun üstünlüğü ilkesinin yasallık, demokrasi ve insan hakları şeklinde üç ana unsuru bulunmaktadır. Yasallık unsuru, kanunların bir dizi şekli karakteristik kurallardan oluşmasını şart koşmaktadır. Bir kanunun ülke mevzuatının parçası olması, ulusal bir gazetede yayımlanmış olması ve kanunun kolay anlaşılabilir özellikte düzenlenmiş olması şekli karakteristiğe örnek olarak verilebilir. Demokrasi unsuru, kanunların halk tarafından seçilenler tarafından çıkarılması ile ifade edilebilir. İnsan hakları unsuru ise kanunların insan haklarına saygı gösterme zorunluluğunu açıklamaktadır (Toprak, 2015: 17-18). Keyfilik yerine hukuka uygunluğu ortaya koyan ve küresel fikir birliğini içeren hukukun üstünlüğü ilkesi, yasama ve yargı erklerinin ülkede adalet, tarafsızlık ve öngörülebilirliği sağlayabilmesini ifade etmektedir. Hukukun üstünlüğü, bir ülkenin ekonomik, siyasi, mali ve hukuki sistemlerinin saç ayağını oluşturmaktadır. Zira hukuk üzerine oturtulan bir sistemin varlığında halkın hakkını doğru bir şekilde arayabilmesi yani iyi idare edilebilme hakkını isteyebilmesi hukuk düzeninin üstünlüğünün herkes tarafından kabul edilmesi hukuk devletinin varlığı ile mümkündür.

4.2. Eşitlik (Ayrımcılık Yasağı) İlkesi

Eşitlik ilkesi, idarenin kamu hizmetini sunarken bireyler arasında hizmetin gerektirdiğinden farklı bir ayırım gözetmeme yükümlülüğünü ifade etmektedir. Eşitlik ilkesi gereğince idare hiç kimseye ayrımcılık yapamayacağı gibi bir kimseye ayrıcalık tanıyacak işlemleri de tesis edemez.

Buradan hareketle, eşitlik ve tarafsızlık ilkesi idarenin kamu hizmetini yürütürken uyması gerekli olan temel ilkelerdendir (Yıldırım & Göçgün, 2016:42).

Çeşitli yasal düzenlemeler bakımından da geçerli bir ilke olan eşitlik ilkesi, kanunların Anayasaya uygunluk denetiminde kullanılan temel bir ölçüttür. Eşitlik ilkesi, tüm insanların korunmasını ve saygı görmesini ve hiç kimsenin haksızlığa uğramamasını veya dışlanmamasını/görmezden gelinmemesini sağlamayı ifade eden insan hakları, kültürel çeşitlilik ve sosyal uyumu da içerisine almaktadır. Eşitlik ilkesi, aynı hukuki durumda bulunan ya da aynı şartlara sahip bireylerin aynı kurallara tabi olması, bireyler arasındaki fırsat eşitliğinin sağlanması, miktarların ve fedakarlıkların eşitlenmesi, bireylerin kamu hizmetlerinden eşit bir şekilde yararlanması, pozitif ayrımcılık ve nepotizm¹⁷ yasağı gibi çeşitli şekillerde kamu yönetiminde ortaya çıkmaktadır.

İdarenin özel kişiler arasındaki etnik köken, dini inanç ve diğer faktörlere dayalı olarak ayırım yapamamasını ve her türlü farklı muamelesini de objektif sebeplere dayandırması gereken ilke eşitlik ilkesini oluşturmaktadır (Odyakmaz & Güzel, 2017: 19). Eşitlik ilkesi hukuk devleti ilkesiyle arasında su sızmaz yakın ilişki nedeniyle hem kanunların Anayasaya uygunluk denetiminde hem de idari işlemlerin yargısal denetiminde kullanılan çok güçlü bir ölçüttür (Yıldırım & Göçgün, 2016: 40).

4.3. Katılım/Katılımcılık İlkesi

Makro düzenlemelerde, bir Anayasa veya merkezi yasa koyucunun bir yasasında belirtilen iyi idare ve demokrasi arasındaki ilişkide katılım ilkesinin önemi büyüktür (Adding, 2017: 18). Modern kamu yönetiminin oluşturulması sürecinde, devletin uyguladığı politikalara vatandaşın, sivil toplum örgütlerinin, yerel yönetimlerin ve özel sektörün katılımının ve söz hakkının sağlanması iyi idarenin ya da iyi idare hakkının meşruiyetini oluşturmaktadır (Çukurçayır & Sipahi, 2003:52). Bu oluşum içerisinde vatandaşlar, ülkenin kaderini değiştirecek önemli politikalarda topluluk düzeyinde katılım ve referandum gibi farklı türde katılımlarla adeta ortaklık ilişkisi içerisinde hareket etmektedir. Bunun yanı sıra katılım ilkesi, en iyi ademi merkezîyetçi bölgesel ve yerel düzeylerde işlemektedir (Adding, 2017: 18).

Günümüzdeki anayasal düzene ulaşana kadar yaşanan tarihsel sürecin en önemli aşamalarından birisi olan Magna Carta Sözleşmesi, devletin nerelere ne kadar kamu harcaması yapacağı ve bu harcamaların finansmanı için devlete halkın kendisinden vergi toplama yetkisini tanıdığı bütçe hakkının ilk kez yer aldığı anayasal düzenlemedir. Dolayısıyla halkın ya da onun adına hareket eden karar organlarının bütçe hakkı sonucunda devletin uyguladığı politikalara katılımı, eski bir tarihe dayanmaktadır. Bu eski tarihten günümüze kadar değişim ve gelişim gösteren dünya tarihini düşündüğümüzde, modern kamu yönetiminin oluşumunda merkezi oluşturan iyi idare ilkelerinden birisi olan katılım/ katılımcılık ilkesinin Magna Carta sözleşmesinden ya da bu sözleşmeden sonra gelen ve bütçe hakkına katkıda bulunan anayasal düzenlemelerden çok daha farklı bir anlam ve kapsam içermesi gerekmektedir. Bu da katılım ilkesinin çerçevesinin daha fazla demokrasiyle ilişkilendirilmesi sonucunda gerçekleşecektir.

4.4. Açıklık/Şeffaflık

Şeffaflık, kamu yönetiminde görev, yetki ve sorumluluklar ile karar ve hizmet süreçlerinin önceden bilinebilir olması ve bunun yanı sıra üretilen karar, belge ve bilgilere ulaşılmasına imkan tanınması, faaliyet ve denetim raporlarının yayınlanmasını ifade etmektedir. Şeffaflık, toplum üyelerinin devlet üzerindeki denetimini artırmaktadır. Şeffaflığın olmaması, devletin topluma ve dahi spesifik olarak mali bir unsura indirgediğimizde vergi mükelleflerine hesap verme yükümlülüğünü yerine getirmemesi anlamına gelmektedir (Kırılmaz & Atak, 2015: 191).

Beyaz Kitap'a göre şeffaflık, üye devletlerin aldıkları kararlar hakkında Avrupa Birliği ile aktif bir şekilde iletişim kurmalarını ifade etmektedir. Şeffaflık ilkesi, idareyi hukuk sınırları içerisinde kanunlara riayet ederek işlem tesis etmeye zorlamaktadır. Bununla birlikte, şeffaf olma durumu bilgi edinme özgürlüğünü beraberinde getirmektedir. Bilgi edinme hakkı, bir bireyin dinlenilme hakkının bir parçasıdır. Mükellefin, hukuki işlemin tesisinden önce dinlenilme hakkını kullanması, özellikle idarenin takdir yetkisini kullandığı işlemlerde önem taşımaktadır. İdarenin tesis ettiği işlemlere karşı

¹⁷ Nepotizm: Sübjektif ve adil olmayan bir şekilde yapılan kayırmacılıktır.

mükellefin bilgi edinme hakkını kullanması, idarenin şeffaflık ilkesinin güvencesini ortaya koymaktadır. Vatandaşların bilgi edinme ve dinlenilme hakkını kullanması ve idarenin icraatlarına karşı bilgi sahibi olması iyi idarenin ya da iyi idare edilme hakkının işlerliğini göstermektedir (Boz vd., 2019: 510-511).

4.5. Tarafsızlık İlkesi

Fransızca 'da "neutralité" ifade edilen tarafsızlık kavramı, Latince kökenli "neutralis" kelimesinden türemiştir. Tarafsızlık bir işleme tabi olan taraflara eşit uzaklıkta davranılması, yansız kalma ve taraf tutmama anlamlarını taşımaktadır. Başka bir deyişle, tarafsızlık, kişisel menfaatleri ortadan kaldırarak nesnel bir şekilde ve hukuk kuralları doğrultusunda işlem tesis edilmesini ifade etmektedir. Tarafsızlık ilkesi aslında bir yandan nötr olma özelliğiyle objektif davranma yükümlülüğünü ortaya koyarken bir yandan da idari işlemlere maruz kalacak taraflar arasındaki duruma müdahil olmama ve taraflar arasında bir tercihte bulunmamayı içeriğinde barındırmaktadır. Modern hukuk devletlerinde idarenin tarafsız olması bir ilke olarak kabul edilmiştir. İdarenin tarafsız olması da kamu hizmetlerini sunarken işlem ve eylemlerinde eşitlik ilkesine uygun davranma yükümlülüğünü açıklamaktadır (Doğan,2019: 322; Odyakmaz & Güzel,2017: 21).

Tarafsızlık ilkesi, Avrupa Doğru İdari Davranış Kanunu'nda "Görevli tarafsız ve bağımsız olacaktır. Yetkili, kamu üyelerini olumsuz yönde etkileyen herhangi bir keyfi eylemden ve her ne gerekçeyle olursa olsun herhangi bir ayrıcalıklı muameleden kaçınacaktır. Görevlinin davranışı hiçbir zaman kişisel, ailevi veya ulusal çıkarlar veya siyasi baskı tarafından yönlendirilemez. Yetkili, kendisinin veya ailesinin herhangi bir yakın üyesinin mali çıkarı olduğu bir kararda yer alamaz" şeklinde açıklanmıştır (Avrupa Doğru İdari Davranış Kanunu, 2001: 3).

4.6. Orantılık (Ölçülülük) İlkesi

Orantılılık ilkesi, idarenin mevzuata uygun olarak kullandığı araçların izlenen hedeflerle orantılı ya da ölçülü olup olmadığı sorusuyla ilgilidir. Kanunların uygulanmasında vatandaşların hak ve çıkarlarını etkileyen önlemlerin hedeflenen amaçlarla orantılı olmasını ve en nihayetinde ortaya çıkan işlemin elverişli bir biçimde yapılmasını ifade etmektedir. İdare tarafından alınan tüm önlemlerin aşırılığa kaçmadan uygulanması gerekmektedir. Eğer ki idarenin takdir yetkisini kullanması sonucunda bireyler üzerinde oluşacak tüm olumsuz etkiler ile takip edilen amaç arasında uyumlu bir denge var ise orantılılık ilkesi uygulanmış demektir (Odyakmaz & Güzel, 2017: 21).

Kısacası, orantılılık ilkesi, idarenin uyguladığı önlem ve ulaşılmak istenen amaç arasındaki olması gereken ölçüyü açıklamaktadır. Vatandaşların bir kurala uymaması sonucunda kanun koyucu tarafından verilen yaptırım ile ulaşılmak istenen amaç arasında da ölçülülük ilkesinin gerektirdiği şekilde makul bir dengenin bulunması elzemdir. Sözü edilen yaptırımın ne olacağı belirlenirken suçla koruma altına alınan hukuki değerın önemiyle birlikte söz konusu hukuki değerın ihlal edilmesine yönelik fiilin toplum üzerinde oluşturduğu tehlikenin de göz önünde tutulması gerekmektedir (T.C. Anayasa Mahkemesi 2016/16 Esas Sayısı, 2016: 1-2).

4.7. Hesap Verebilirlik İlkesi

Hesap verebilirlik, devlet yönetimlerinin aldıkları kararlardan ve ürettikleri faaliyetlerinden dolayı tüm vatandaşlarına karşı doğru cevap verebilme ve hesap verebilir olma sorumluluğunu ifade etmektedir (Çukurçayır & Sipahi, 2003: 52). Dar anlamda hesap verebilirlik, bütçeleme, muhasebe ve denetim gibi tahsis, kullanım ve kontrol konularında hesap verebilme yeteneğine odaklanmaktadır. Daha geniş anlamda ise hesap verebilirlik, kamusal bir yetki ile görevlendirilmiş sorumlu seçilmiş veya atanmış kişi ve kuruluşların belirli eylemler, faaliyetler veya kararlar için yetkilerini aldıkları kamuoyuna hesap vermeleri olarak tanımlanır (Ağere, 2000: 7).

İyi bir idarenin hesap verebilirliği için aynı zamanda toplum üyelerine karşı tesis etmiş olduğu idari işlem ve eylemlere karşı doğru bir şekilde cevap verebilme özelliğine sahip olması gerekmektedir. Bu gereklilik ise vatandaşların istek ve ihtiyaçlarının kamu yönetimi sisteminde yer alanlar tarafından dinleneceği ve bunlara cevap verileceği yani bir geri bildirim var olacağı anlamını taşımaktadır. Cevap verebilirlik, bir bakıma merkezi yönetimin, denetim organlarının, yerel

yürütme organlarının ve yerel özerk yönetim makamlarının halkın meşru beklenti ve ihtiyaçlarını karşılayabilmesidir.

4.8. Etkinlik İlkesi

Beyaz Kitap'a göre etkinlik ilkesi, gelecekte ortaya çıkacak muhtemel sonuçların ve geçmişte yaşanan ve kazanılan deneyimlerden hareketle belirli hedefler doğrultusunda atılması gereken adımların etkin politikalarla belirlenmesi anlamını taşımaktadır. İyi idarenin etkinlik unsuru¹⁸, etkililik, verimlilik ve performans unsurları ile birleştirilerek oluşturulmuştur (Boz vd., 2019: 517-518). Aynı zamanda etkinlik ilkesi, idarenin almış olduğu kararların herkese eşit ve eş zamanlı olarak uygulanması ve elde edilmesi beklenen sonuçlar ile bu sonuçlardan olumsuz etkilenecek kesimler üzerine olan etkileri arasında makul bir ilişkinin olması gerektiğini ifade etmektedir (Arslaner & Karaca, 2017:133-134).

Merkezi idarenin birçok görev ve yetkiyi üstlenmesiyle birlikte hantallaşması sonucunda yerel halkın ihtiyaç ve isteklerini yerinde ve yerinden tespit eden yerel yönetimlere hizmetlerin paylaşılması aslında özünde kaynakların en uygun şekilde kullanılması sonucunda ülke hedeflerine ulaşmayı amaçlayan etkinlik ilkesinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Zira iyi idare ya da iyi idare hakkı, merkezi yönetim, yerel yönetim ve diğer yönetim birimleriyle tüm kamu yönetimini ve de özel sektör ekonomik birimlerini ve sivil toplum kuruluşlarını içerisine alan çok aktörlü bir süreci ve yönetimler arasındaki uyum ve saydamlığı içermektedir. Bununla birlikte, merkezi yönetim ve yerel ve diğer yönetimler arasındaki kaynakların etkin bir şekilde dağılımının sağlanması iyi idarenin oluşabilmesi için katılım, hesap verebilirlik, şeffaflık, yerindelik ve hukukun üstünlüğü gibi diğer ilkeler için de önemli bir yere sahiptir.

5. BAZI ÜLKELERDE İYİ İDARE İLE İLGİLİ HUKUKİ DÜZENLEMELER VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ

İyi idare kavramını ve iyi idarenin getirmiş olduğu temel ilkelere hem hukuk kurallarında yer veren hem de yönetim anlayışında uygulayan, bu konuda ciddi çabaları olan ülkelere bu başlık altında yer vermeye çalışılacaktır.

5.1. Danimarka

Danimarka'da iyi idare ilkelerinin yorumlanması ve uygulanmasında söz sahibi önemli devlet kurumları Parlamento (Folketing), Danimarka hükümeti, Danimarka mahkemeleri ve Parlamento Ombudsmanıdır. İyi idarenin bazı ilkeleri, doğrudan doğruya Parlamento yasalarından kaynaklanmakta ve bu nedenle yasama organı tarafından tek taraflı olarak dayatılmıştır. Buna karşın iyi idarenin çoğu ilkesi hükümet kurumlarının ekip çalışmasıyla geliştirilmiştir. Bu ekip çalışmasında Ulusal Denetim Ofisi ve Parlamento Ombudsmanı iyi idarenin ortaya çıkması için etkin bir şekilde çalışmaktadır (Adding, 2015: 60).

Danimarka'da idari mahkemeler bulunmadığı için Parlamento Ombudsmanı idarenin hukuka aykırı işlem ve eylemler karşısında önemli bir rol oynamaktadır. Ombudsman, Parlamento tarafından atanır ve idarenin tüm bölümlerini kontrol etmekten sorumludur. İdarenin bir parçası değildir ancak Genel İdari Kanun (forvaltningsloven), Bilgiye Erişim Kanunu (offentlighedsloven) ve Veri Koruma Kanunu (persondataloven) uyarınca hareket etmektedir. Kurum, kamu idaresinin yürürlükteki kurallara uygun hareket edip etmediğini ve ayrıca yazılı olmayan iyi idare ilkelerine uyup uymadığını değerlendirmektedir. Ombudsmanın açıklamaları yetkililer üzerinde bağlayıcı olmamakla birlikte uygulamada vakaların büyük çoğunluğunda bunlara uyulmakta ve bu açıklamalara büyük saygı duyulmaktadır (Jacqueson, 2015: 5-6).

Danimarka'da ceza ve usul hukukuna ilişkin mevzuat, her bakımdan kodifiye edilmiş hukuka benzemektedir. Adaletin iradesi bağımsız yargıya emanet edilmiştir. Buna ek olarak, idari mahkemeler kanunla kurulmaktadır. Vatandaşların yetkililere karşı yasal olarak korunması için idari itirazları incelemekten sorumlu olan ve "klagenævnet" ve "ankenævnet" olarak adlandırılan bir dizi bağımsız kurul

¹⁸ Kamu Yönetimi'nin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun Tasarısının 1. maddesi ayrıntılı bkz.

veya komite oluşturulmaktadır (Gilhuis & Lauta, 2014: 399). Ülkede yürütme gücü ise krala/kraliçeye verilmiş olsa da başbakan ve bakanlar kurulu hükümet politikalarının etkili aktörleridir (Akkurt ve Akman, 2023: 1575).

Bununla birlikte, 1953 yılında düzenlenen ve halen kullanılmaya devam eden Danimarka Anayasası Grundlov, referandumları ve parlamento ombudsmanının denetimini düzenleyen hükümler de dahil olmak üzere Folketing'e ve onun oluşumuna ve çalışma yöntemine nispeten çok sayıda madde ayırmıştır. Bunları, yargıya geniş kapsamlı yetkiler veren adaletin idaresine ilişkin bazı maddeler takip etmektedir. Grundlov'un son bölümü toplanma, ifade ve din özgürlüğü de dahil olmak üzere klasik temel haklar kataloğuna ayrılmıştır. Ayrıca Anayasa'nın 82. maddesinde Danimarka'nın ademi merkezîyetçi organları için "Belediyelerin ve ilçelerin kendi işlerini devletin gözetimi altında bağımsız olarak yönetme hakkı tüzükle düzenlenir" şeklinde hüküm bulunmaktadır (Akkurt ve Akman, 2023: 1567; Gilhuis & Lauta, 2014: 401).

Grundlov, genel olarak bireysel özgürlük¹⁹, konut dokunulmazlığı ve haberleşmenin gizliliği²⁰, mülkiyet dokunulmazlığı²¹, ifade özgürlüğü²², örgütlenme özgürlüğü²³, din özgürlüğü²⁴, toplanma özgürlüğü²⁵, ticarete serbest ve eşit erişim²⁶, çalışma ve kamu yardımı hakkı²⁷, ücretsiz ilköğretim hakkı ve eğitim alma özgürlüğü²⁸ ve ayrımcılık yasağı²⁹ gibi temel haklardan bahsetmektedir. Fırsat eşitliği, gelirin yeniden dağıtımı, sosyal güvenlik, eğitim, sağlık ve sosyal koruma harcamalarının büyüklüğü refah devleti göstergeleri açısından bakıldığında önemli ölçütlerdir. Refah devletinin gerçekleştirilmesi gereken kamu hizmetlerinin bütçedeki en önemli finansman kaynağı ise vergilerdir. Bu konuda, Danimarka, sosyal ve demografik yapıya göre birbirinden farklılık arz eden vergilerin toplandığı bir ülkedir. Ülkede bu yönde bir vergilendirme sisteminin var olması vatandaşlar arasındaki gelir eşitsizliklerinin en aza indirilmesini sağlamaktadır. Ülkedeki Vergileme Bakanlığı (Skatteministeriet) tarafından da ülkenin tüm vatandaşlarını kapsayan bir refah modelinin ve bireysel vergi belirleme sisteminin varlığının olduğuna dikkat çekilmektedir (Toprak ve Şataf, 2022: 6; Akkurt ve Akman, 2023: 1566-1567).

İyi idarenin WGI göstergelerinden birisi olan ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, Danimarka'da yasama ve yürütme organının iş birliği içerisinde hareket ederek özel sektörle ve belirli politikalarından en çok etkilenecek kişilerle birlikte vatandaş ve uzman panelleri yapılması sonucunda gerçekleştirilmektedir. Hükümet halkın bilgisine, yaratıcılığına ve uzmanlığına saygı duymakta ve bunlardan yararlanmaktadır. Bu sayede, hükümet gönüllü olarak ve kendi inisiyatifiyle kendisini kamu ve özel kurumların denetimine tabi tutmakta ve kamu eleştirilerini dinlemekte ve de halkın endişelerini dikkate almaktadır. Bu durum, politika yapıcılar ve halk arasında güven ilişkisi kurulmasına ve halkın toplumsal katılım ve sorumluluk bilincinin artmasına katkıda bulunmaktadır (Adding, 2015: 60).

¹⁹ The Constitutional Act of Denmark (Grundlov) art. 71.

²⁰ The Constitutional Act of Denmark (Grundlov) art. 72.

²¹ The Constitutional Act of Denmark (Grundlov) art. 73.

²² The Constitutional Act of Denmark (Grundlov) art. 77.

²³ The Constitutional Act of Denmark (Grundlov) art. 78.

²⁴ The Constitutional Act of Denmark (Grundlov) art. 67.

²⁵ The Constitutional Act of Denmark (Grundlov) art. 79.

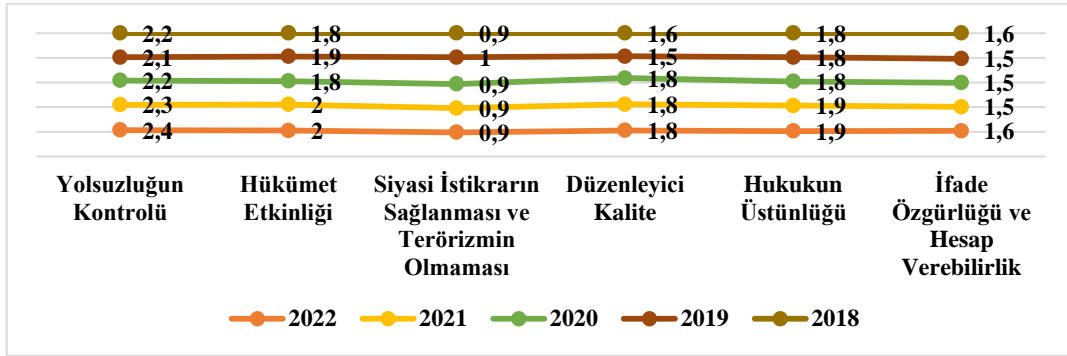
²⁶ The Constitutional Act of Denmark (Grundlov) art. 74.

²⁷ The Constitutional Act of Denmark (Grundlov) art. 75.

²⁸ The Constitutional Act of Denmark (Grundlov) art. 76.

²⁹ The Constitutional Act of Denmark (Grundlov) art. 83.

Grafik 1. Danimarka 2018-2022 WGI Göstergelerinin Tahmini Dağılımı

Kaynak: The World Bank, Worldwide Governance Indicators.

Yukarıdaki grafikte Danimarka’da iyi idarenin Dünya Çapında Gösterge (WGI) tahminlerinin olduğu oran dağılımı gösterilmiştir. WGI göstergelerinin tahmini, standart normal dağılım birimlerinde, yani yaklaşık -2,5 ve +2,5 arasında, ülkenin toplam gösterge üzerindeki puanını vermektedir. -2,5 ve +2,5 puan aralığında yer alan değerlerde yüksek puanlar daha iyi yönetim çıktılarını ifade ederken, negatif puanlar yönetimin kötü olduğunu ortaya koymaktadır (The World Bank, 2024). Buna göre, yukarıdaki 5 yıllık (2018-2022) veri setinde söz konusu ülkenin yaklaşık değerleri incelendiğinde iyi idare açısından tahmini yeri anlaşılmaktadır. Puan değerleri incelendiğinde, Danimarka’nın tüm iyi idare WGI göstergelerinin zaman içerisinde dalgalanma göstermeden yüksek puanlara sahip olduğu görülmektedir. Bunlar içerisinde de en yüksek puana sahip “Yolsuzluğun Kontrolü” göstergesi yer almaktadır. Bu durum, Danimarka’nın iyi idare çıktılarının pozitif bir sonuca sahip olduğu anlamını taşımaktadır.

5.2. Finlandiya

Finlandiya, uzun yıllar öncesinde İsveç ve daha sonrasında ise Rusya’nın egemenliği altında kalmış bir ülkedir. 6 Aralık 1917 tarihinde Rusya’dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlığını ilan ettikten sonra Cumhuriyet yönetimini, yönetim biçimi olarak benimsemiştir (Turan, 2018: 87). 1919 yılında ülkenin Anayasası kabul edilmiş ve kuvvetler ayrılığı ilkesi benimsenmiştir. Bununla birlikte, yönetim sistemi olarak da Parlamenter Hükümet sistemi kabul edilmiştir. Fakat 1919 Anayasası, 2000 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Finlandiya’da 2000 yılında Anayasada reforma gidilmiş ve Cumhurbaşkanıya tanınan yetkiler kısıtlanmıştır. Buna karşın Başbakan ve Bakanlar Kurulunun yetkileri ise artırılmıştır. Finlandiya’nın yasama organı Eduskunta adı verilen Parlamento olup yargı organı ise bağımsız mahkemelerden oluşmaktadır (Çelen, 2013: 84-85).

Kuvvetler ayrılığı ilkesini ortaya koyan Finlandiya Anayasası’nın 3. maddesi, yargıdan, Yüksek Mahkeme ve Yüksek İdare Mahkemesi’nin en yüksek derece mahkemeleri olduğu bağımsız mahkemeler örgütü olarak bahsetmektedir. Finlandiya’da bir yandan hukuk ve ceza yargılaması yapan mahkemeler, diğer yandan da idari mahkemeler arasında bir ayırım yapılmaktadır. Bu genel mahkemelere ek olarak Finlandiya’da belirli alanlardaki uyuşmazlıklar için ise farklı tüzüklerde kuralları belirlenmiş özel mahkemeler bulunmaktadır (Brandhof, 2014:559).

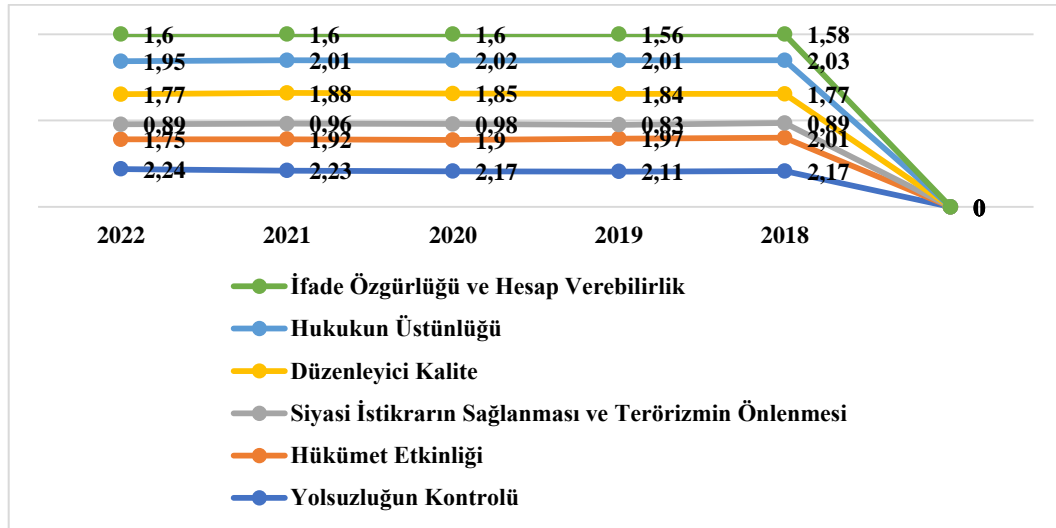
Finlandiya, iyi yönetim ve iyi idare ilkelerini geliştirme konusunda çok ileridedir. Karar alma ve kamu düzenlemesinin bireyleri ve işletmeleri birçok farklı şekilde etkileyen Finlandiya kamu yönetimi, yönetim kalitesi, yetkililerin eylemlerine duyulan güven, düşük yolsuzluk seviyeleri, idari karar vermede şeffaflık, hesap verebilirlik ile uluslararası arenada önemli bir yere sahiptir (Mäenpää, 2021: 34). Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından yayımlanan 2023 Yolsuzluk Algısı İndeksine göre, Finlandiya, dünyada yolsuzluğu en düşük ülkeler sıralamasında Danimarka’dan sonra ikinci sırada yer almaktadır (Transparency International, 2023).

Bununla birlikte, Finlandiya Anayasası’nda iyi idare güvencesi, kanunla korunma ve adil yargılanma hakkı bağlamında zikredilmektedir. İdari yetkiler, yetkili makamlar dışındaki organlara devredilirken iyi yönetim güvencesi tehlikeye atılmamalıdır şeklindeki Anayasa’nın 124.

maddesinde belirtilen bir hüküm ile birlikte iyi idarenin gereklilikleri koruma altına alınmıştır (Brandhof, 2014:). Ayrıca Anayasada "Herkes davasının hukuken yetkili bir mahkeme veya başka bir makam tarafından uygun bir şekilde ve gecikmeksizin görülmesini isteme ve ayrıca hakları veya yükümlülükleriyle ilgili bir mahkeme veya adaletin yerine getirilmesi için başka bir bağımsız organ tarafından incelenmesini isteme hakkına sahiptir. Davaların, aleniyeti, dinlenilme hakkı, gerekçeli karar alma hakkı ve temyiz hakkı ile adil yargılanma ve iyi yönetimin diğer güvencelerine ilişkin hükümler bir kanunla düzenlenir" şeklinde hükmedilerek vatandaşların iyi idare hakları güvence altında tutulmuştur (Finlandiya Anayasası Mad. 21).

Ülkedeki parlamentoda, basında ya da mesleki literatürde bir yasa tasarısının anayasaya uygunluğu konusunda şüpheler dile getiriliyorsa, Anayasa Hukuku Daimi Komitesi'nin bir yasa tasarısını yasalasmadan önce incelemesi alışlagelmiş bir uygulamadır. Fin mesleki literatüründe bu komite bazen "de facto Conseil Constitutionnel" olarak adlandırılmaktadır. Komite yılda yaklaşık on rapor olmak üzere görüşlerini raporlar halinde ortaya koymaktadır. Komitenin görüşü bağlayıcı olmamakla birlikte, uygulamada genellikle bu görüş etrafında sonuçlar kabul edilmektedir (Brandhof, 2014: 544).

Grafik 2. Finlandiya 2018-2022 WGI Göstergelerinin Tahmini Dağılımı

Kaynak: The World Bank, Worldwide Governance Indicators.

Yukarıdaki grafikte, Finlandiya'nın 2018-2022 (5 yıllık) dönemleri arasında Dünya çapında yönetim göstergelerinin tahmini dağılımı yer almaktadır. WGI göstergelerinin tahmini, -2,5 ve +2,5 değerleri arasında değişmektedir. Bu puanlar, ülkenin toplam WGI gösterge üzerindeki puanını vermektedir. +2,5 değerine yaklaşan yüksek puanlar daha iyi yönetim çıktılarını ifade ederken, -2,5 değerine yaklaşan puanlar ise söz konusu ülkede iyi idare ilkelerinin kötü bir şekilde uygulandığı anlamına gelmektedir. Finlandiya'nın 5 yıllık göstergeleri incelendiğinde, tüm WGI gösterge değerlerinin +2,5 değerine yaklaştığı görülmektedir. Değerler içerisindeki en yüksek gösterge ise Yolsuzluğun Kontrolüdür. Grafikten de anlaşılacağı üzere, ülkede iyi idare çıktılarının pozitif bir yönde olduğu görülmektedir.

5.3. Almanya

Alman anayasa hukuku, merkezinde yazılı bir anayasa olan Kıta Avrupası ve Kuzey Amerika hukuk geleneğine uymaktadır. Temel Yasa (Grundgesetz), Federal Almanya Cumhuriyeti'nin hem resmi hem de esas olarak anayasasıdır. Temel Yasa, devletin örgütlenmesini, devlet organlarının düzenlenmesini, bileşimini ve yetkilerini ve ayrıca vatandaşlar ile devlet arasındaki en önemli hukuki ilişkileri düzenlediği için esasen Federal Almanya Cumhuriyeti'nin anayasasıdır. Resmi olarak, anayasadır çünkü en yüksek düzenlemeler dizisidir. Diğer hukuk kurallarından önceliklidir. Temel yasada, Federal Almanya'nın en önemli yasal ve siyasi kuralları yer almaktadır. Federal bir devlet olarak Federal Almanya Cumhuriyeti ikili bir devlettir. Bir bütün olarak devletin yanı sıra Federasyon

üye devletler veya Länder (Bölgesel Hükümetler) de önemli ölçüde devlet olarak nitelendirilir. Bireysel eyaletler, örgütlenmelerini ve temel haklarını düzenleyen kendi anayasalarını kabul etmişlerdir. Bu eyalet anayasaları da aynı şekilde Alman anayasa hukukunun bir parçasını oluşturur (Eert & Burkens, 2014:650).

Cermen kamu yönetimi tarzının en önemli temsilcisi olan Almanya'da, federal hükümet (Bund) ile bölgesel hükümetler (Länders) arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır (Royo vd., 2011: 143). Alman vatandaşları, haklarının ihlal edildiğini hissettiklerinde veya hükümetin iyi yönetim normlarına uygun hareket etmediğini düşündüklerinde hükümete başvurmanın yararlı bir yoluna sahiptir. Bu yol, yerel halkın isteklerini yerinde tespit eden ve vatandaşlar için genel erişilebilirliği sağlayan Federal Hükümet Sistemidir (Adding, 2015:68). Bununla birlikte, Almanya, bugüne kadar katılımcı bütçeler³⁰ konusunda en fazla deneyimin yaşandığı Avrupa ülkesidir. Alman yerel yönetimlerinde katılımcı bütçelerin temel amacı ise şeffaflık olurken, özellikle vatandaşların tüketici olarak istişare edilmesi yoluyla, sakinleri kamu kararlarında gerçek katılımcılar haline getirmekte ikincil bir hedef oluşturmıştır (Royo vd., 2011: 143).

Yönetim biçimi Parlamenter Cumhuriyet olan Federal Almanya Cumhuriyeti'nde iyi idare kavramının kapsamı içerisinde yer alan yönetimde şeffaflık ve kamu yönetiminde politik (siyasi), yasal ve bürokratik (yönetimsel-idari) hesap verebilirlik (Usta ve Akıncı, 2018: 2737) mekanizması olarak idarenin hukuka aykırı işlem ve eylemlerine karşı vatandaşların çeşitli alanlarda ve sektörel bazlı olarak başvurabileceği Ombudsman kurumları yer almaktadır. Bunlara, Bankalar Ombudsmanı, Sigorta Ombudsmanı, tüketici politikalarından sorumlu temel organ olan Federal, Gıda, Tarım ve Tüketici Koruma Bakanlığı, Cezaların İnfazı Ombudsmanı ve Savunma Ombudsmanı gibi örnekler verilebilir (Usta ve Akıncı, 2018: 2741).

Almanya'da temel hak ihlallerine karşı Federal Anayasa Mahkemesinin başında bulunduğu güçlü bir yargı organı siper olmaktadır. Ancak bugüne kadar, Alman yasama sürecinde temel hakların rolünü analiz eden ayrıntılı bir çalışma yoktur. Bu yüzden, mahkemelerin temel hakların korunmasındaki bütüncü rolüne rağmen etkili bir hak koruma sistemi ve tamamlayıcı yargısal olmayan denetim mekanizmaları eksik kalmıştır (Lang, 2021: 635). Alman Anayasası'nın 146 maddesinin yaklaşık olarak yarısı federal yapı sorunlarıyla ilgili olup (Kleinlein, 2018: 1159) insanın devlette en yüksek değeri temsil ettiği gerçeğini ifade eden insan onuruna ilişkin temel hak, Anayasa'nın 1. Maddesinde açıklanmıştır.

Bununla birlikte, Anayasa'nın 2. maddesinde insan onuruna özgü temel haktan sonra genel kişilik hakkı, yaşama ve beden bütünlüğü hakkı ile dolaşım özgürlüğü, 3. maddesinde eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı, 4. maddesinde inanç ve vicdan özgürlüğü, 5. maddesinde ifade özgürlüğü, 7. maddede eğitim hakkı, 8. maddede toplanma hakkı, 9. maddede örgütlenme hakkı ve 101. maddede mahkemelere erişim hakkı gibi temel haklar açıklanmaktadır. Anayasa'da sayılan temel hakların bazıları sınırlandırılabilir. Temel hakların sınırlandırılmasında önemli etken orantılılıktır. Federal Anayasa Mahkemesi bir temel hakkın sınırlandırılmasına izin verilmesi halinde orantılılık şartının önemli bir rol oynayıp oynamadığına bakmaktadır. Genel anlamda, bu rol, hükümetin mevzuata uygun olarak kullandığı araçların izlenen hedeflerle orantılı olup olmadığı sorusuyla ilgilidir (Eert & Burkens, 2014:697).

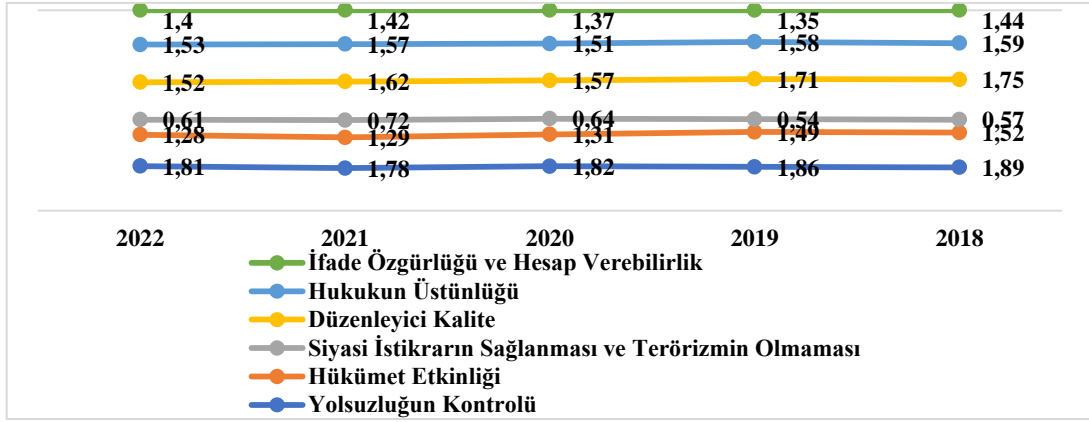
Almanya'da terör suçları işlediğinden şüphelenilen kişilerin cezalandırılması için ayrı bir prosedür yoktur. Bu nedenle, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun yargılama öncesinde veya yargılama sırasında diğer sanıklar hakkında uygulanan tüm hükümleri ilke olarak terör şüphelileri hakkında da uygulanacaktır. Bu sanıklar, sorgulama sırasında, esas duruşmada ve mahkeme kararlarına karşı temyiz başvurusunda bulunma olasılığı konusunda diğer tüm sanıklarla aynı haklara sahiptir (Committee of Experts on Terrorism (CODEXTER), 2016:3). Almanya'nın güvenlik otoritelerinin parçalanmış, entegrasyon sağlayamamış ve ademi merkezî yapıya terörle mücadelede yapısal bir

³⁰ Bir hükümetin bütçe karar alma süreçlerine toplum bireylerinin ve hatta sivil toplum örgütlerinin dahil edildiği bütçeleme yaklaşımına, katılımcı bütçeleme denir. Böylece bütçe sürecine toplumda yer alan farklı yapıdaki grupların düşünceleri de dikkate alınmış olmaktadır. Bu durumun sonucunda, bütçeleme sürecinde şeffaflık ilkesi sağlanmış olacaktır (Gergerlioğlu & Dibo, 2017: 1143).

eksiklik olarak algılandı ve Almanya'nın güvenlik mimarisi, federal otoritelerin merkezileşmesi, güçlendirilmesi ve iş birliğinin artırılmasının yanı sıra terörizmi önlemenin hukuka göre önceliklendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Lang,2021: 637).

Grafik 3. Federal Almanya Cumhuriyeti 2018-2022 WGI Göstergelerinin Tahmini Dağılımı

Kaynak: The World Bank, Worldwide Governance Indicators.

Yukarıdaki grafikte Federal Almanya Cumhuriyeti'nde 2018-2022 yılları arasındaki Dünya yönetim göstergelerinin tahmini değerleri yer almaktadır. Grafik incelendiğinde tüm gösterge değerlerinin negatif olmadığı ve +2,5 değerine yaklaştığı görülmektedir. Bu değerlerden en yüksek puana sahip olanı "Yolsuzluğun Kontrolü" göstergesi iken en düşük puana sahip göstergesi ise "Siyasi İstikrarın Sağlanması ve Terörizmin Olmaması"dır". Bunun anlamı, Almanya'nın "Siyasi İstikrarın Sağlanması ve Terörizmin Olmaması" göstergesi üzerinde iyi idare kavramı kapsamı dahilinde daha fazla çalışma yapması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, daha önce açıklanan Danimarka ve Finlandiya ülkelerinin WGI değerleriyle karşılaştırdığımızda Almanya'nın bu iki söz konusu ülkeden çok daha fazla geride olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Kamu yönetimi, yasalar çerçevesinde tanımlanan görevler ile politika yapımcıların almış oldukları kararları ve idarenin cari iş ve işlemlerini yürütmekle ilgili bir süreçtir. Bu yönetim anlayışı; ülkelerin coğrafi yapılarına, yönetim sistemlerine, hukuk düzenlerine göre de şekillenmektedir. Demokratik bir hukuk sistemini benimsemiş ülkelerde geçmişe nazaran kamu yönetimi algısı önemli değişimlere uğramıştır. Daha önce yani klasik olarak adlandırabileceğimiz kamu yönetimi sisteminde yönetilenlere karşı baskıcı bir anlayış ve katı bir hiyerarşik düzen var iken son dönemde özel sektördeki işletmelerde başlayan yeni yönetim anlayışı ve günümüz teknolojik gelişmelerle birlikte daha demokratik bir düzenin kurulmak istenmesi sonucunda kamu yönetimi sisteminde de ciddi ve önemli anlayış değişiklikleri olmuştur.

Özellikle son elli yılda yönetim kavramının gelişmesi ile birlikte daha katılımcı ve şeffaf bir yönetim sistemi benimsenmiştir. Bu değişime, "iyi idare" kavramı ile de katkı sağlanması umulmakla birlikte hâlen uygulamada zorlukların yaşandığı, yönetim anlayışının daha içine kapanık olarak kabul edildiği ülkelerde bu kavramların getirdiği ilkelerin idareler tarafından kabul edilmesinin çok da kolay olmadığı ya da ilkelerin prensip olarak benimsendiği bu nedenle de ne hukuk kuralı olarak ne de uygulamada yer alabildiğini söyleyebiliriz.

Türkiye'de hukuksal bir zeminde iyi idare anlayışının getirmiş olduğu ilkelere yer verildiğini söylemek henüz mümkün değildir. Uygulamada zaman zaman iyi idare ilkelerinin yaşatılabilmesi adına bazı düzenlemelere yer verilmiş olsa da kavramın daha çok kuramsal olarak ele alındığı görülmektedir. İdarenin, iyi idare ilkelerini kendi yönetim ilkesi olarak kabul edip uygulamada hayata geçirdiğini söyleyebilmek şu an için erken olacaktır. İstenilen seviyede idarenin uygulamada da bu ilke ve kurallara yer vermesi, yasal zeminin de sağlanması ile mümkün olacaktır. Kamu kurumları içerisinde iyi idare kavramının getirmiş olduğu temel ilkeleri çalışma biçimine de yansıtabilen belki de tek kurum Kamu Denetçiliği Kurumu'dur. İdarelerin iş, işlem ve eylemlerinin denetim görevi bulunan

bu kurum, idari faaliyetlerde idarenin iyi idare ilkelerine ne derece riayet ettiğinin tespiti yapılabilmektedir. Ancak kurumun almış olduğu kararların herhangi bir yaptırımı olmadığı, tavsiye niteliğinde olduğu da unutulmamalıdır.

Dünyada yönetim anlayışında yaşanan bu hızlı gelişmelere Türkiye'nin kayıtsız kalması elbette beklenemez. Her ne kadar günümüzde iyi idare anlayışı ve bu anlayışın kabul ettiği temel ilke ve kurallar yasal bir zemine oturtulmamış ise de yeni bir anayasanın yazılması gerektiğinin ve idarenin hukuku başlıklı bir kanun çıkarılmasının düşünüldüğü bu günlerde iyi idare ve iyi idareyi sağlayacak olan temel ilk ve kuralların da kanunlaşarak idarelerin karara alması ve kararları uygulaması aşamasında rol oynayacağını söyleyebiliriz.

Etik Kurul Onayı Hakkında Bilgi: Etik kurulu onayına ihtiyaç duyulmamıştır.

Information About Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was not required.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde ASSAM UHAD'ın hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Research And Publication Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the ASSAM International Refereed Journal has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Conflict Of Interest Statement: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

Katkı Oranı Beyanı: Deniz ÇİÇEK ve Hakan ARSLANER çalışmanın tüm bölümlerinde ve aşamalarında katkı sağlamışlardır. Yazarlar esere eşit oranda katkı sunmuştur.

Contribution Rate Statement: Deniz ÇİÇEK and Hakan ARSLANER UYGUR have contributed to all parts and stages of the study. The authors contributed equally to the study.

KAYNAKÇA

- Adding, G. H. (2015). Good Governance in the EU Member States. 1-165. Erişim Adresi: final_version_september_2015 (4).pdf
- Adding, G. H. (2017). Good Governance: Important in Practice, Theories and Definitions. *Halu Oleo Law Review (HOLREV)*. 1(1), 1-32.
- Agere, S. (2000). *Promoting Good Governance: Principles, Practices and Perspectives*. London: Commonwealth Secretariat.
- Akkurt, İ. ve Akman, Ç. (2023). Danimarka'da Yerel Yönetimler ve Mali Yapıları. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 13(4), 1563-1592.
- Alyanak, S. (2022). Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın Avrupa Birliği Parlamentosu Konseyi ve Komisyonunun Faaliyetleri Üzerindeki Etkisi. *Ankara Barosu Dergisi*. 80, 283-322.
- Ardielli, E. (2019). Use of TOPSIS Method for Assessing of Good Governance in European Union Countries. *Review of Economic Perspective*. 19(3), 211-231.
- Arslaner, H. ve Karaca, Y. (2017). Türkiye Kamu Yönetiminde Yönetişim Algısı: Aydın İli Vergi Dairelerinde Bir Uygulama. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 4(4), 128-251.
- Atkinson, R. (2002). The White Paper on European Governance: Implications for Urban Policy. *European Planning Studies*. 10(6), 781-792.
- Besselink, L., Bovend' Eert, P., Broeksteeg, H., Lange, R. ve Voermans, W. (Editörler), (2014). *Constitutional Law of the EU Member States*. Kluwer Publishing.
- Boz, S. S., Yurdaer, C. ve Eraslan, Y. (2019). İdare Hukuku Boyutuyla İyi Yönetişim İlkesi: İyi İdare. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 27(3), 497-532.
- Committee of Experts on Terrorism (CODEXTER) (2016). Profiles on Counter Terrorist Capacity Germany. 1-11. COMMITTEE OF EXPERTS ON TERRORISM (CODEXTER) (coe.int) Erişim Tarihi: 26.08.2024

- Cotonou Partnership Agreement (2016). Partnership Agreement Between The Members of the African, Caribbean and Pacific Group of States of the One Part, and the European Community and Its Member States. 1-123. Erişim Adresi: Europa/Development/Cotonou Agreement (pca-cpa.org)
- Curtin, D., and Dekker, I. (2005). Good governance: The concept and its application by the European Union. *Good Governance and the European Union: reflections on concepts, institutions and substance*. New York: Intersentia.
- Çelen, M. (2013). Finlandiya’da Yerel Yönetimler. *Çağdaş Yerel Yönetimler*. 22(2), 83-113.
- Çolak, Ç. (2021). Türkçe Kamu Yönetimi Terminolojisinde Kronik Bir Sorun: İdare/Yönetim Ayrımının Eksikliği. *Avrasya Terim Dergisi*. 9(2), 27-38.
- Çukurçayır, M. A. ve Sipahi, E. B. (2003). Yönetişim Yaklaşımı ve Kamu Yönetiminde Kalite. *Sayıştay Dergisi*. 50-51,35-66.
- Doğan, E. U. (2019). Kamu Görevlisinin Tarafsızlık Yükümlülüğü Bağlamında Seçilme Yeterliliği. *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 4(2), 319-362.
- Durâ, N. and Mititelu, C. (2013). The Treaty of Nice, European Union Charter of Fundamental Rights. The 8th Edition of the International Conference, European Integration Realities and Perspectives. 123-129.
- Duymaz, E. (2018). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Hukukun Üstünlüğü İlkesi. *Kamu Hukukçuları Platformu ve Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk ve Adalet VII. Toplantısı*. 1-29.
- Fortsakis, T. (2005). Principles Governing Good Administration. *European Public Law*. 11(2), 207-217.
- Gergerlioğlu, U. ve Dibo, M. (2017). Avrupa Ülkeleri ve Türkiye Uygulamaları Kapsamında Katılımcı Bütçeleme Yaklaşımı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 16(63), 1142-1154.
- Gözlügül, S. V. (2013). Uluslararası Hukuk Boyutuyla Hukukun Üstünlüğü. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. XVII (1-2), 1423-1453.
- Grzeszczak, R. (2015). The Concept and Practice of Good Governance in the European Union. *International Scholarly and Scientific Research and Innovation*. 9(2), 449-453.
- Güngör, K. (2017). Thatcher’ın Temel Maliye- Ekonomi Politikaları ve Birleşik Krallık’taki Etkileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 18(2), 1-20.
- Haldenwang, C. V. (2004). Electronic Government (E-Government) and Development. *The European Journal of Development Research*. 16(2), 417-432.
- Jacqueson, C. (2015). Enforcement of Social Rights- Upholding of Obligations in Denmark. Faculty of Law, University of Copenhagen. *BEUCITIZEN: Barriers Towards EU Citizenship*.
- Kanska, K. (2004). Towards Administrative Human Rights in the EU. Impact of the Charter of Fundamental Rights. *European Law Journal*. 10, 296-326.
- Karahanogulları, O. (2007). Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin İyi İdare Konusunda Üye Devletlere CM/Rec (2007) 7 Sayılı Tavsiye Kararı. *Danıştay Dergisi*, 116,1-10.
- Kardos, M. (2012). The Reflection of Good Governance in Sustainable Development Strategies. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 58, 1166-1173.
- Kaufmann, D., Kraay, A. ve Mastruzzi, M. (2011). The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues. *Hague Journal on the Rule of Law*. 3, 220-246.
- Keping, Y. (2018). Governance and Good Governance: A New Framework for Political Analysis. *Fudan J. Hum. Soc. Sci*. 11,1-8.
- Kırılmaz, M. ve Atak, F. (2015). Kamu Mali Yönetiminde Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik Araçları: Faaliyet Raporları. *Ombudsman Akademi Dergisi*. 3,189-217.
- Kleinlein, T. (2018). Federalisms, rights, and Autonomies: The United States and Germany, and the EU. *Oxford University Press and New York University School of Law, I CON (2017)*, 15(4), 1157-1173.
- Kooiman, J. and Bavinck, M. (2005). The Governance Perspective. Kooiman, J. Bavinck, M., Jentoft, S. and Pullin, R. (Ed.). *Interactive Governance for Fisheries (İçinde)*. 7-25. Mare Publication Series No.3, Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Kristjânsdóttir, M.V. (2013). Good Administration as a Fundamental Right. *Icelandic Review of Politics and Administration*. 9(1), 237-255.

- Kuusikko, K. (2001). Advice, Good Administration and Legitimate Expectations: Some Comparative Aspects. *European Public Law*. 7(3).
- Lang, A. (2021). Non-judicial rights review of counterterrorism policies: The role of fundamental rights in the making of the counterterrorism database and the data retention legislation in Germany. *Oxford University Press and New York University School of Law, I CON* (2021), 19(2), 634-664.
- Lehmann, W. (2002). Governance in the EU: A European Parliament Perspective. Joerges, C., Ladeur, K. H. ve Ziller, J. (Ed.), *Governance in the European Union and the Commission White Paper* (10-15). *EUI Working Paper LAW No. 2002/8*.
- Mäenpää, O. (2021). Good Governance and How to Maintain it. *Debt Management Annual Review*. 2020, 34-37. [content \(helsinki.fi\)](http://content.helsinki.fi)
- Mazzaferro, C. and Zanardi, A. (2008). Centralization versus Decentralization of Public Policies: Does the Heterogeneity of Individual Preferences Matter? *Fiscal Studies*. 29(1), 35-73.
- Metin, Y. (2002). Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 57(4), 35-63.
- Naudé, W. (2008). Entrepreneurship in Economic Development. *United Nations University, World Institute for Development Economics Research. WIDER Research Paper, No. 2008/20*, 1-48.
- Odyakmaz, Z. ve Güzel, O. (2017). İyi İdare Hakkı. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 7(2), 13-37.
- Okçu, M. (2011). Değişen Dünyayı Anlamak İçin Önemli Bir Kavram: Yönetişim. Genç, F. N. (Ed.). *Yönetişim ve Yönetim Ekseninde Kamu Yönetimi (İçinde)*, s. 1-25. Bursa: Ekin Yayınları.
- Özer, M.A., Koçak, D. ve Türe, H. (2020). Yönetişim Göstergeleri Doğrultusunda Ülkelerin Performanslarının Değerlendirilmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 22/1,25-53.
- Péter, V. and Szedf, A. (2008). The Institution of Good Administration in the Council of Europe. *Statute of the Council of Europe, Chapter I*. 1-9. Erişim Adresi: [Microsoft Word- Dokument2 \(researchgate.net\)](http://Microsoft Word- Dokument2 (researchgate.net))
- Rieseneder, F. B. (2008). Good Governance: Characteristics, Methods and the Austrian Examples. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*. 26-52.
- Royo, S., Yetano, A. ve Acerete, B. (2014). Citizen Participation in German and Spanish Local Governments: A Comparative Study. *International Journal of Public Administration*. 34(3), 139-150.
- Smith, B. (2007). *Good Governance and Development* (1. baskı). New York: Palgrave Macmillan Publishing.
- Sloat, A. (2003). The Preparation of the Governance White Paper. *Politics*. 23(2), 128-136.
- Stoker, G. (1998). Governance as Theory: Five Propositions. *International Journal of Social Sciences*. 50(155), 17-28.
- Söderman, J. (2002). The European Ombudsman, The European Code of Good Administrative Behaviour. 1-16. Erişim Adresi: [The European Code of Good Administrative Behaviour \(statewatch.org\)](http://The European Code of Good Administrative Behaviour (statewatch.org))
- T.C. Anayasa Mahkemesi 2016/16 Esas Sayılı Kararı (2016). 2016/37 Karar Sayısı, 1-4. 2016-37.pdf (anayasa.gov.tr)
- Teresa, M. and Bazo, G. (2008). The Charter of Fundamental Rights of the European Union and the Right to be Granted Asylum in the Union's Law. *Refugee Survey Quarterly*. 27(3), 33-52.
- The European Code of Good Administrative Behavior (2001). 6 September 2001, 1-7. The European Code of Good Administrative Behaviour (6 September 2001) (cvce.eu) Erişim Tarihi: 26.08.2024.
- The World Bank (2024). *Worldwide Governance Indicators*. Dünya Çapında Yönetişim Göstergeleri | Databank (worldbank.org) Erişim Tarihi: 20.08.2024.
- The World Bank (1992). *Governance and Development*. Washington: A World Bank Publication. World Bank Document Erişim Tarihi: 05.08.2024.
- Transparency International (2023). *Corruption Perception Index*. 2023 Yolsuzluk Algı Endeksi: Yolsuzluk Algı Endeksi...- Transparency.org Erişim Tarihi (23.08.2024).
- Toprak, D. ve Şataf, C. (2022). Danimarka'nın Refah Göstergeleri Üzerine Bir İnceleme. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*. 5(1), 1-16.

- Toprak, M. (2015). Hukukun Üstünlüğü Politikacılar İçin Kılavuz. Türkiye Barolar Birliği Yayınları. Ekim 2015, 3-66.
- Turan, E. (2018). Üniter Bir Devlet Olarak Finlandiya Yerel Yönetimleri. Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 6(1), 84-102.
- Turton, A. R., Hattingh, J., Claassen, M., Roux, D. J. ve Ashton, P. J. (2007). Towards a Model for Ecosystem Governance: An Integrayted Water Resource Management Example. Turton, A. R., Hattingh, H. J., Maree, G. A., Roux, D. J., Claassen, M. ve Strydom, W. F. (Ed.), Governance as a Trialogue: Government Society Science in Transition (7). Berlin, Heidelberg: Springer Publishing.
- Usta, S., & Akıncı, A. (2016). Kamu Yönetiminde Hesap Verebilirlik Mekanizması Olarak Ombudsmanlık Kurumu: Almanya Örneği. Journal of Human Sciences. 13(2), 2735-2749.
- Uygun, O. (2022). Hukukun Üstünlüğü İlkesi. Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. XIX (2022/Özel Sayı), 521-558.
- Wakefield, J. (2007). The Right to Good Administration. Kluwer Law International.
- Yıldırım, T. ve Göçgün, M. (2016). İdarenin Düzenleyici İşlemlerinde Eşitlik İlkesi. İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 3(2), 39-60.
- Zanger, S. C. (2000). Good Governance and European Aid The Impact of Political Conditionality. European Union Politics. 1(3),293-317.
- 731/1999 Sayılı Finlandiya Anayasası, 11 Haziran 1999 Tarih ve 817/2018'e kadar olan değişiklikler dahil.